

ÜLDVAADE PALLAS'E NÄITUSELT.

SISUST:

PALLAS'E XII KUNSTINÄITUS (hulga reprod.).
N. MICHETTI JA KADRIORU LOSS (piltidega),
A. VAGA ART.

„SANGARID“, GUSTAV SUITSU ART.
LAHTI KIRJANDUSPOLIITIKAST! J. KÄRNERI
ART.

ÜKS JUHTUM, OSKAR LUTSU NOVELLETT.
ESIMESED LANGENUD, M. JÜRNA NOV. (lõpp).
J. SCHÜTZ'I, H. VISNAPUU LUULETISI.

ME KULTUURILISE TUTVUSTAMISE TEID,
B. LINDE ART.

EESTI KEELE JA KIRJAND. ÕPET. KOOLIS,
J. AAVIKU ART. (lõpp).

ÇA C'EST PARIS, J. VAHTRA SKITS, A. VABBE
JONIST.

SAMOVAR JA ÜLEMISTE JÄRVEVANA,
A. ALLE FÖLJETON.

MOONI UUEMAST INGLISE LUULEST,
A. ORASE ART.

MUUSIKAAJAKIRJA KÜSIMUSI, E. VISNAPUU
ART.

HULK PILTE. JNE.

HINNATA KAASANDENA
„LAHTISED LEHED“.

OLLI ON ILLUSTREE- RITUD KUUKIRI

NR 2 VEEBRUAR 1930

ESITAME JÄRGMISI FIRMASID:

Raadio alal:

*Telefunken, Philips,
Ideal-Blaupunkt, Loewe, Valvo,
Radio-Record, Radio-Technique,
O.-ü. Esto-Muusika,
A.-S. Tormolen,
A.-S. Karl Lemberg ja teised.*

Grammofonide alal:

*His Master's Voice, Columbia,
Parlophon, Beka,
Odeon, Polydor, Brunswick,
Pathé ja teised.*

PALUME VEENDUDA, ET ÜHESKI
TEISES TARTU ÄRIS POLE VALIK
NII SUUR JA MITMEKESINE KUI
MEIL.

K. M. TEATER & MUUSIKA

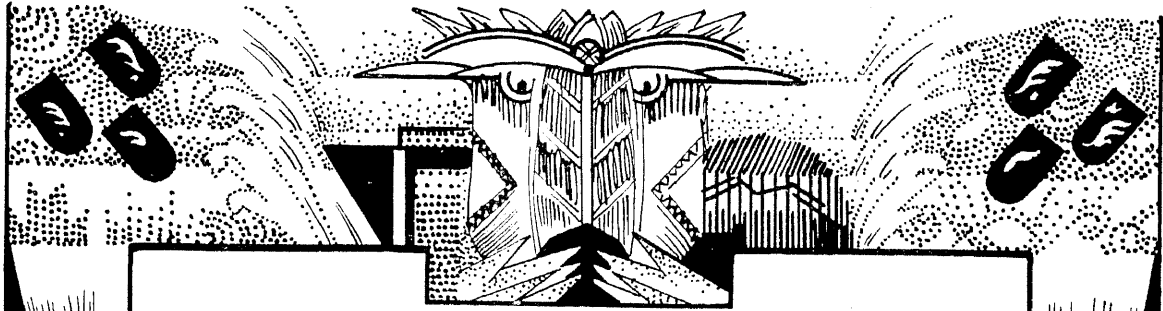
TARTUS, RÜÜTLI TÄN. 8. KÖNETR. 4-68.

OLUON

Nr. 2

VEEBRUAR

1930

SISU:

VÖIDURAHU SAAMISPAIVILT (PILTE).
TARTU RAEKOJAPLATS VABARIIGI AASTAPÄEVAL
(PILT).
UUEKS TÕUSUKS, KEVAD TÄNAVAL, J. SCHÜTZI
LUULETISI.
ÜKS JUHTUM, O. LUTSU NOVELLETT.
ESIMESED LANGENUD (LÖPP), M. JÜRNA NOVELL.
„PALLAS'E“ KUNSTINÄITUSELT (REPRODUKTS.)
ARMULAUL, H. VISNAPUU LUULETIS.
ÇA C'EST PARIS, J. VAHTRA SKITS, A. VABBE JOON.
NICOLA MICHETTI JA KADRIORU LOSS, A. VAGA
ART. (PILTE).
TALVESTSEEN TARTUST (PILT).
SAMOVAR JA ÜLEMISTE JÄRVEVANA, A. ALLE
FÖLJETON.
EESTI KEELE JA KIRJANDUSE ÕPET. KOOLIS
(LÖPP), J. AAVIKU ARTIKKEL.
„SANGARID“, GUSTAV SUITSU ARTIKKEL.
LAHTI KIRJANDUSPOLIITIKAST! J. KÄRNERI ART.
ME KULTUURILISE TUTVUSTAMISE TEID.
B. LINDE ARTIKKEL.
JOONI UUEMAST INGLISE LUULEST, A. ORASE
ARTIKKEL.
JOHN FREEMAN'I JA JAMES ELROY FLECKER'I
LUULET. (A. ORASE TÖLK.).
MUUSIKAAJAKIRJA KÜSIMUSI, E. VISNAPUU ART.

KAAS:

Hinnata kaasanne:

J. VAHTRA.

LAHTISED
LEHED.

VÕIDURAHU SAAMISPÄIVILT

Rahulepingu aastapäeva mälestati pidulikult 2. veebr. üle maa.

Fot. A. Lomp.

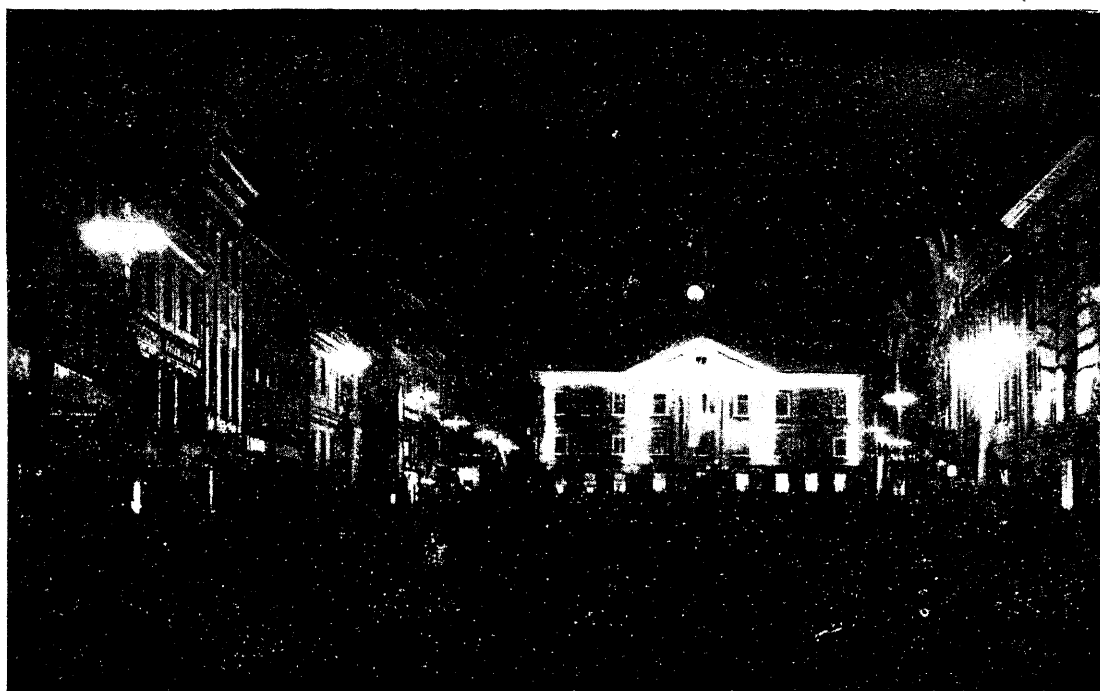
Eesti-Vene rahudelegatsioonide lõppkoosolek Tartus. Eesti delegatsiooni liikmed ja eksperdid näoga vaatleja poole. Vasakult viies J a a n P o s k a †.

Eesti delegatsiooni esimees J a a n P o s k a kirjutab lepingule alla.

Vene delegatsiooni esimees A. J o f f e † kirjutab rahulepingule alla.

Tartu Raekojaplats vabaduspäeval.

Fot. H. Riedel.

JOHANNES SCHÜTZ

Uueks tõusuks

*Virgu uueks tõusuks, rahva süda,
tõuse, visadusen hingestu!
Teotahe olgu meile püha,
kestku liikmein püüdepingutus.*

*Kangelasemeeli kodu vajab,
uude ilma otsib käsi ust.
Ärgu tulgu meie rammu alang,
ärgu tulgu meelte väsimus.*

*Saagu rõõmuks rühk ja südamlikkus
uue põlve võimsaks sirguden.
Meie sünniraja vaesus-rikkus
tõusku sõnuks uuen kiirgusen.*

*Mehejõudu nõuab raudne sajand,
nõuab julget eluründamist.
Olen laulma pandud suurel ajal —
kannan rinnan rahva sündimist.*

*Kui mu kõrvu võimsad löögid kõland,
kuidas Peipsi, meri vahutas —
sellest said mu õpetusesõnad,
pärit tundemeele rahutus.*

Kevad tänaval

*Järsku lakand tuisk ning sajud,
tuuled põhjast läände vajund —
sulaks lõõnd kõik üle öö.
Pajun jooksvad hõbekassid,
ääreni täis loiketassid,
kõrgel hõõgub päiksenööp.*

*Alla lastaks' murelipud,
veri nelja kaarde kipub,
põsil punab kiirteleil.
Porri kaovad lumivallid,
lapsed hüppavad kui pallid
üle lompe märgi teid.*

*Selgust, häälti ümber sajab,
sööst ja raudse rehvi kaja
lõikab kive nagu viil.
Mootor mudan ajab nurri,
puhtan taevan laseb vurri
aeroplani teraskiil.*

*Hoog kui hobu lööb end püsti,
südamest saab tulisüstik,
süstik lendlev tänavaid.
Peni silmingi taas ujub
elutung ja kõrge tuju —
kevad selle äratai.*

*Inimsõber, tule vastu,
puista tühjaks rõõmutaskud,
kalla kõik, mis hingen keeb!
Tulgu tuisk või põhjakarmus —
elumõte olgu armsus,
juhiks julged kevadveed.*

Üks juhtum

Peaaegu kaksikümmend aastat olen olnud apteeker, kuid seda ööd apteegis ma vist ei unusta kunagi. Pean kohe tähendama, et sellal alles olin õpilane, umbes seitseteistkümmend aastat vana. Kõik koosteenijad lahkusid apteegist rahus ja rõõmus, et kodus, omaste keskel, veeta seda ööd, ainult proviisor Sendt ja mina jääme dežuurri; Sendt kui ülem-dežurant, mina, kui see, kes pidi talle olema abiks.

Isand Sendt varsti hakkas kurtma oma häda ja ütles mulle umbes nii:

„Vaata, Stift, mul on kodus naine ja lapsed, nemad muidugi tahaksid mind näha kodus sel õhtul. Mispärast peame siin valvama kahekesi? Sina enam pole nii väeti ja võimetu, et ei saaks toime nende asjadega, mis siin võiksid juhtuda mõne tunni kestes. Ja mis siin ikkagi võiks juhtuda? Jää üksi, ole vahva.“

Ta võttis palitu ja kübara, soovis mulle head ööd ja läks. Sulgesin ukse ta järel, kustutasin tuled. Ainult dežuurituppa jätsin põlema ühe kähiseva gaasilambi — kavatsesin lugeda üht vana arstiraamatut, kus muu seas soovitati võimalikult palju juua nitrumit... kuid hästi nõrga lahuna, muidu võivat see kõigiti kasulik arstim kahjulikult mõjuda neerudele.

See paks ja auväärne raamat mõjus minusse niivõrd, et juba tõusin voodist ja samal tunnil tahtsin endale valmistada nitrumilahu, sest minagi ei tunnud end täiesti tervena peale seda, kui päeval olin apteegi põrandat tampinud neliteistkümmend tundi. Samal hetkel helises öökell. Ja helises nii kummaliselt nagu ma seda kunagi varem polnud märganud. Ta otse löikas mulle kõrvu, uuristades kuulmenahku.

Pea lugejale meele tuletama, et ses suures hoones, sel hilisel tunnil, olin ainuüksi. Dežuuritoa kõrval algasid laoruumid. Neist viis pikk korridor poolpimedasse laboratooriumi, mis oli küllalt sünge isegi päisel päeval; ja siis tuli kelder, kuhu olid paigutatud balloonid kangete hapetega. Sealt alati imbus vänget lehka, mis otsekui nõõris kinni mu kurgu ja kopsu, niipea kui lähenesin hallitanud keldriuksele.

Aga see seal väljas kõlistas uuesti ning tegi seda veel kõledamini kui enne. Otsisin öölaualt tuletikke, et süüdata gaasilampi ofitsiinis (elektrit meil sellal veel ei olnud), ent ma ei leidnud neid, olgugi et nad pidiid olema käepärast. Tundsin, kuis hakkasid võbisema mu põlved. Ja siis rippus hiline klient veel kord öökella küljes. Ning pimeduses tõmmati mind apteegi välisukse juure.

Avasin.

Mäletan, et väljas oli tuisk ja uulitsal polnud näha ühtki inimest; ainult telefonitraadid vingusid kurjasti.

Ta rüsinale tuli sisse, otsekui tagaaetu kadus apteegi pimedusse. Ja siis kuulsin sellest pimedusest üht häält, mis pani tarretuma mu vere.

„Pööra lukku see uks ja tule siia!“

Ta juba istus toolil, väikese laua juures, kus tavaliselt ootasid arstimeid meie patsiendid. Tema mustavaist silmakoopaist hõõgus vosvoriläiget, mis helkis rohupudelitel; ja mul on meeles, otsekui oleks see sündinud eile, et üks selline põletav kiir peatus mu näol.

„Tule siia!“ kordas ta, koputades lauale... ma ei tea, millega.

Siis nägin, et ta oli kõhn ja kahvatu nagu kooljas ja et tema hõre kitsehabe tudises nagu raugal. Külmast hoolimata ta oli palituta, ainult pintsakis.

„Istu siia,“ ütles ta juba rahulikumalt, „ja kuula terasesti, mis ma sulle ütlen. Sinu nimi on Stift ja sa oled selles poes õpilane juba kolmandat aastat. Kindlasti sa juba tead, kus siin asetseb see või teine purk.“

Tegin mingisuguse liigutuse, aga ta kohe märkas seda. „Vait!“ käratas. „Valgust meile pole tarvis. Tubli farmatsöit näeb pimesi ja leiab sealt oma lapsed, kuhu ta nad jättis õhtul. Ava kapp B.“

„Ma ei saa,“ kogelesin, „mul pole võtit.“

„Valetad!“ kähistas võõras ning hele valgusjuga tema silmakoopaist paiskus mulle otse näkku. Tahtsin hüüda proviisor Sendt'i, aga kohe meenus mulle, et viimane oli läinud koju. „Mis siin ikka võiks juhtuda mõne tunni kestes?“ oli ta öelnud minnes.

Heitsin pilgu võõra kõhetule kehale. Jõult kindlasti pidin tast olema üle, kui oleksid kuulnud sõna minu ihuliikmed, kuid selles see viga oligi, et need tundusid halvatuina. Käed nõrgalt rippusid alla ning jalad olid otsekui kasvanud apteegi kivipõrandasse.

Siis võttis morn külaline peast oma laia kübara ning asetas lauale sellise liigutusega, justkui tahaks selle all midagi varjata; ja siis sai nähtavaks lai seos tema pea ümber. Lauba kohal paistsid seosel mustad plekid — arvatavasti veri, mis oli tunginud läbi õhukese riide.

„Ava kapp B,“ ütles haavatu aeglaselt ja rõhuga, ning just selles aegluses oligi kogu ütluse kohutavus. „Ma tean, et proviisor Sendt läks koju ja jättis võtmed sinule.“

„Te eksite,“ vastasin. „Härra Sendt on dežuuritoas, mul ainult tarvitseb teda hüüda.“

„Haa, siis on teie proviisoril see hea omadus, et ühel ja samal ajal võib viibida mitmes kohas. Nägin teda ennist minevat oma korterisse Soiva uulitsal nr. 10.“

„Ta läks koju, kuid tuli tagasi.“

„Tõesti?“ tõmbus võõra larv võikale irvitusele. „Eks siis hüüdke ometi — kui ta on siin, küllap ta siis ilmub.“

Olin täiesti nõutu. Kuid ma siiski suutsin koguda natuke julgust. Ühtlasi tärkas viha julgunud sissetungija vastu. Millise õigusega ta püüdis siin talitada nagu peremees? Kuidas ta julges irvitada?

„Siis küll,“ ütlesin, „pidite täna tublisti külmetama oma luuramiskäigul. Ilm on külm.“

„See ei puutu asjasse,“ vastas t e m a ja tõusis toolilt. „Avage kapp B!“

„Ei. Kui te teate, et apteegis on olemas kapp B, siis vist küll teate niisama hästi, et seda ei tohi avada ühelegi võõrale.“

„Te ei kaota seeläbi midagi, kui avate.“

Ta lähenes mulle ja ikka õudsemalt põlesid ta silmad. Taganesin leti taha ning masinlikult haaras mu käsi kilogrammilise kaalupommi. Kuid kohe tundsin, et ma sellega peaaegu midagi ei suuda teha — ikka oli endine lõtvus kõigis liikmeis.

Võõra hõõguvad sõed kohe märkasid minu kavatsust. Järgmisel hetkel pigistas mu käerannet mingi ebaloomulik jõud, kaalupomm mürtsudes kukkus põrandale. Ta muidugi m ü r t s u s sellepärast, et leti taga enam polnud kivi, vaid laud.

„Tangid“ jätsid oma hirmsa pigistamise, ma üsna hõlpsasti vabastasin oma käe ning põgenesin.

Laboratooriumis komistasin ühele suurele korvpudelile, see langes ümber, ja ma kuulsin, kuidas mu selja taga hakkas põrandale voolama mingi vedelik... kluk-kluk-kluk. Kuid veel kuulsin midagi: see, kes pidi jäänud olema ofitsiini —, jälgis mind r o b i n a l.

Surmahirmul ja higisena peatusin keldri ukse ees. Sealsamas, seinal, rippus suur võti, mis oleks võinud saada tubliks kaitseriistaks iga teise käes, keda poleks põletanud need kohutavad vosvorlambid. Mina aga ei mõistnud võtmega teha muud paremat kui... .

Avasin ukse ja lükkasin pärani lahti. Siis jõuetumalt langesin keldri ukse ette, mille läheduses mul alati oli hirm, isegi päeval. See aga, kes mind jälgis, kolistas laboratooriumis (vist küll komistas temagi korvpudelile) ja kümne sekundi järgi komistas ta veel kord üle minu lamava keha ning korisedes langes keldrisse, kus hoiti vängelõhnalisi happeid.

Nüüd tuli tagasi minu eluvaim, kuigi mitte kauaks. Ma kiiresti sulgesin ukse, lukutasin selle, ja millegi pärast koguni riputasin võtme endisesse kohta. Asi pidi olema korras... minu otsustamise järgi... Las ta seal vedelda, kuni... .

Mis oleks nüüd olnud lihtsam kui minna ja kutsuda abi. Aga selleasemel vankus teie alandlik teener dežuurituppa ning laskus voodile. Teda valdas mingi tardumus.

Ei, ma ei langenud minestusse; ma kuulsin kõik.

Kuulsin, kuis paukus üks uks. See kostis sellest kandist, kust hiljuti põgenesin.

Täna jään mulle mõistatuseks, kuidas pääsis ta sealt valla, aga suures ärevuses (arvatavasti) vist küll libises luku keel obadusest mööda.

Olgu sellega lugu kuidas oli, ent t a lähenes. Rebestusin voodist, kustutasin tule. T a... ikka r o b i n a l... läbistas dežuuritupa, jooksis apteegiruumi. Ja siis lugesin minuteid nagu noapisteid.

Kuulsin praginat — t a purustas B-kappi. Hii-lisin lävele, pingutasin silmi ja nägin, kuidas ta ahnesti õgis ühest valgest purgist. Ta oli asjatundja, Sachkenner, nagu vahel ütles proviisor Sendt.

Siis jälle kõmises üks uks, kuid hoopis teisalt. Kõik jäi vaikseks, oli vaid kuulda traatide tigidat urisemist. Järgmisel päeval levis linnas jutt, et üks kehvasti riietatud mees on leitud surnult... sealt kuski lossimäe lähedusest.

Esimesed langenuid.

II

Meie aga teadsime endid olevat mitte mingil süüteol ja ei võtnud minekut teatavakski, liiategi nüüd, mil olime harjund hülgama selle matka kestes paljuid käsklusi, pidades sõjakohtuga ja muuga ähvardusi tühipaljaiks ähvardusiks, ja liiategi seda veel nüüd, mil olime jõudnud tänase päeva tulipunkti. Me koguni toetusime ukse ja akna vahelises nurgas seisvaile kangastelgedele, kui olime nihkund keskpõranda poole, kus istus luuaraage edasi vestev tüdruk praegu vaikivana, küllap vist tekkind olukorrale oma suhet veel leidmata, ja kus asetses veltveebelgi, õlad kõrgele tõstet, piht vimma kooldund, nagu sellel, kes oma selja tagant ootab lähenevat teadmatust või üllatust, kes aga ei taha pöörduda, teades, et alandab sellega oma auväärsust.

Mu silmad libisesid veltveebli higistund kuue kaelusest paistvalt ja õhetama löönd kaelalt, nagu mähjaselt kasepakult, alles vaikivale, ent siiski juba olukorrale suhte leidnud tüdrukule ja rändasid kirjude linikute ning ajalehist välja lõigat piltidega kaet seinale, et jällegi peatuda tüdrukul.

Ja võis tõesti pidada huvitavaks seda istuvat näitsikut. Päikesest ja tuulest pruun, juus tume. Kuna ta näiliselt õhkjas keha, selle vähimgi liigutus osutas aga jõudu, sest tema peenlaste käsivarte tuhmit läikiv nahk näis varjavat sitkeid lihaseid. Ja ta suu, see naeratas nagu küps kirsimari ümaral vasktaldrikul tema nõpsnina all sundimatult. Silmad olid tal pehmed ja terased, neis oli alistumist ja taltsutamatus.

Seltsimees müksas mind küünarnukiga ja sosistas, et passigu ma, kuidas veltveebel mehkeldavat. Lisades põlastavalt oma kõnele muidu ebaomase võrdluse:

— Lakub nagu kits silgupütti. . .

Samal ajal ta aga ei lakand tüdrukut silmadega sülelemast, uskusin, et sülelemast, et ta oleks teda sülelenud, kuna just sellisena ta oli teda enesele kujutelnud, loond tast omale mingi tujuideaali, mis nüüd tõeks osutudes võis ainult süvendada temapoolset lähenemistungi, — liiati tema hingelaadi juures.

Kuid nüüd pidi veltveebel tõusma, tehes juba istmel selleks aeglase liigutuse, ent tüdruk sundis teda käetõstega rahule ja pakkus ka meile toole.

Istusime.

Tagatoast väljus vana naine, otsis midagi vajalist ja kadus jälle tulnud teed.

— Minu toas te ei tohi tülitseda, — sõnas tüdruk veltveeblile, pool naljaks, pool tõeks. Ja see ohjeldas ennast praegu imekombel. Säärast nähet ei tahtnud ma küll kuidagi uskuda, oodates iga hetk temalt uusi komandamisi, kuid pettusin seks puhuks.

— Küll te saate nüüd rännata, jatkas aga tüdruk meid kõiki ühe korraga kõnetades. — Juba mitu päeva kõneldi, et tulete. Ja viimaks, näed, oletegi siin. Tuhnisite vist meilgi kõik läbi? Teie! ähvardas ta mind ja mu kaaslast luuaraaga; seni kui ma tollega, osutas ta veltveeblile, siin istusin, tuhnisite te väljas. Olete küll... pörsapääd, naeris ta. — Kas palju leidsite ka meil viina?.. Lähete ikka sõtta kah? Minu vend sai sääl juba surma, — suure sõja aegu...

Tüdruk vaikis, otsekui olles puudutand eneselegi ootamatult seda kurba juhtumust.

Ent ainult viivuks kattis pilv tema näol päikese. See juba naeratas uuesti usaldavalt ja lubavalt nii meile kui veltveeblilegi. Näis nagu enam veltveeblile, kellega oli jutelnud kauem ja seetõttu tuttavamgi.

Viimane kügeles aga kuidagi ebaseeldivalt istuda; hävitades meid vaatega oma arust põrmuks; silmitsedes meid madalaiks ning põlastusväärseiks, ja tõusis siis, tüdrukule mesise naeratusega kätt ulatades.

— Ärge mul siis petke! — sõnas ta ähvardavalt sõrme viibutades, ja kohendus minekule. — Et ma seda ei näeks...

— Kui lubab ema... mis mul siis!? Igav on muidugi, vastas kõneteldav rõõmsa, ent kavala naeruga nagu herneid veeretades. Ja ma uskusin märkavat, justkui ta oleks naeru sekka nimetand veltveebli narriks, kes ei taipa sedagi, mis peaks olema õigel mehel taibatav.

Selle ülimeelikuse tulva aga käristas meile lahkuvalt veltveebli läkitet käsklus, — me olgu poole tunni jooksul määrat kohtumispunktis.

Mu kaaslane heitis kuuldot ei miskiks panevalt käega, tõstis õlgu ja venitas nagu kogu loole punktiks:

— Vähk...

— Kesse? Kus? päris tüdruk, kes oli silmitsend teda juba alguses märksa suurema huviga kui mind.

— Läks. Nägid, kuis selg ees komberdas uksele..., seletas mu kaaslane tüdrukut koduselt edasi sinatades ja lisas, et kõik vähjad ja veltveebliid käivat tagurpidi. Viimastel olevat pääd segased mõõga ja pagunite kandmisest.

Rohkem ta sellest ei kõnelnud ega üritand seletada ka vähjaks nimetamise tõelist põhjust, kuigi see oleks võind tulla me olukorrale nüüd enam kasuks kui kahjuks. Ta koguni teeskeli, või oli ta seda tõepoolest, lõbusust. Näppis juttu siit ja säält kergelt ja mulle ootamatult osavasti. Ta näis valdavast säärase juhtude puhuks kiiduväärt seltskondlikkust, siirdudes tüdrukuga juba mõne minuti jooksul sellisele jutuhoole, kus mu ligiolek näis

olevat neile tarbetu, nagu mulle tundus, koguni segav. —

Tõusin siis ja väljusin nagu inimene, kes peab teinekord lahkuma teadagi mispärast.

Nemad aga ei pöörand mu sammule vähimatki tähelepanu, et sai nüüd nendegi poolt määrat kindlaks mu osa ses seigas, kui ma ei tahtnud saada pääletükkivaks, ja seda just ma ei tahtnudki. Jäin päältvaatajaks, kelleks olin jäänd juba ennemgi vabatahtlikult.

Peatusin läve ees õuel. Keerasin suitsu näkku. Ja see puserdas minus tuska alla, sest kadestasin siiski oma seltsimehe osa, — et talle oli jäänd võimalus läheneda sellele, keda olime püüdnud, läheneda päälegi veltveebli suhtes praegu võitjana.

Puhusin suitsu vastu tuult, kui sammusin randa, üle kaldale uhet kõrkjaprahi, kivide vahelt läbi kuni veeni, kus mu jalgade ees pikkade pahlakutena kobrutas valge roostekoorega vaht, nagu haavadelt hüljat vatt. Järsud lained aga uhtusid seda märjale liivale saastaks; kuna nende harjad töid järjest uut juure. Järv pidi olema siin sügav juba kalda läheduses.

Kui siit pöördusin, heitsin käega juba kõigele juhtunule. On see siis kadestamist vääriv!? Tahab olla juhus temale soodus — taevast temaga. Minu oma ehk ootab mind veel kusagil ees. Ja lõppudelõpuks on ta ju mu parim seltsimees. Et tal läheks siin hästi, see olgu nüüd ka minu mure ja mu rõõm.

Nõnda kergendatuna astusin uksele, teatades seltsimehele, et praegu vähemalt tal tuleks lahkuda.

Nad jätsidki seks puhuks hüvasti, nagu amused tuttavad. Ja tüdruk naeris jälle, nagu kuulsin naervat teda veltveebli, nõnda armsalt-ülimelikult, nõnda kutsuv-pilkavalt, nagu sädistab kevadel ematihane isatihasele.

Kui sammusime tõupõldude vahel siit kilomeetri kaugusel asuva kogumispunkti poole, hakkas kaaslane, ilma et oleksin teda küsitelnud, mulle usaldavalt seletama: ta minevat õhtul tagasi. Nilla ootavat teda. Kohvi luband keeta ja kooke küpsetada. Olevat esimene kord tema elus, kus ta nägevat sellist tüdrukut. Poolmetsik looduslaps, aga määrane olevus! Ja kuidas ta teda just sellisena endale päeval kujutelnud... Ja kas ma olen ehk talle pahane, et vaikin, päris ta lõpuks. Lisas siis tolles usaldusetuhinas, mil ta süda oli varemaltki eriti avalil ja vendlustotsiv, et ta võivat sel puhul, kui ma tõesti tahtvat, oma seisukoha loovutada minu kasuks.

Ärgu ta kõnelgu nõnda, tõrjusin ta pakkumisi. Kuidas on sündind, nii peab see olemagi, kinnitasin. Ma pole pahane ega kadesta.

Ja nagu hundid, kes naasevad ühiselt murekelt, sörkisime pärastikku üksteist usaldavalt ja üksteist mõistvalt taanduva õhtu kannul põllupeenraid mööda küla poole, kust hakkas kuuluma ikka selgemini tuttavaid käskhüüdeid ja kirumisi, võõraste koerte haukeid.

Meie päralt jõudes aga teatasid esimestena kohtuvad kompaniikaaslased, et veltveebel meid otsivat, vanduvat ja ähvardavat.

— Las tal praalida, muigas mu kaaslane ükskõikselt, — ta niikuinii ei oska midagi paremat. Las väljendada selleski oma vaimukust. Üks veltveebel ees või taga, kurat neid võtaks! Topime seesugused vaskratsanikud kõik ühte kotti ja uputame Peipsi, — on sõdur suurtest täidest vähemalt vaba.

Ümbritsejais leidsid tema mõtted elavat pooldamist.

Neid hallrohelistesse rõivastetuid kogunes ikka enam meie ümber taluvärvasse, kus seisatusime ja kus mu kaaslane jatkas, täna harukordse vaimukusega, kirumist, et naersid varsti kõik laiast suust tema juttu, milles ähvardas Peipsi uputada kogu ülemuskonna.

Laukana umbseks pühkis aga korrapäält selle kuraasivalingu meie jõugu keskele tungiva laialise kogu hammustav sõim.

Kahvatu kui tohik põrnitses meid veltveebel. Tema raske käsi kihutas siis mulle ja mu kaaslasele löögi põske ja ta vihast nohisev hääl käsutas meid vabandama oma sõnakuulmatust, mida avaldand me sääl rannas.

Vaikisime.

Jõudsin suuri vaevu hoida käsi tegemast üht riviõppusel omandet täägiliigutust.

Mu kaaslasel tõmblesid näolihased. Küllap oli tal end praegu raskem taltsutada kui mul.

Sellest mõtteid vahetada ei jäetud meile aga aega. Seisime mõlemad peagi juba püssi all, kumbki õue eri nurgas, mille keskel ja läheduses jatkus kompaniiseltsiliste askeldus, kuni jäi õu ja ümbrus saabusvas ööhämaruses vaikseks, et võisime segamatult mõelda saadud karistuse seadusepärastuse üle, võisime tunda omal nahal kanget kätt ja korda, mis peab tegema tühaks kõik teisitimõtlemise, peab aitama luua ja peab kindlustama selle aluse, kust võrsub vaba rahvas, vaba ning loova vaimuga.

Meist ülalpool, meist rahutuist ja tukkuvast külalt ülalpool siras juba kõrge ja pimesinine taevakumm tähist. Üle elamute tuiskas aga vesilinde järvelahest järvelahele. Õuest tanumale, või tanumalt õue (kes jõudis seda seletada!) ümises sitasõnnide lend. Kuna Peipsi saatis neid kõiki oma madala ja laia kohisemisega. Ja ma märkasin nii mõndagi usutavalt tuttavat mööduvat värvast. Kuid ümbrus soikus ikka täielikumale rahule, et ei kaunatand enam uksi ega urisend ärkvel õuekoeri.

Meid vabastas siis allohvitser seismisest ja teatas: me olevat veltveebli nõudmisel määrat karauli rehevärvate alla kraamivankrite juure — kaheteistkümnest kaheni mu kaaslane, pääle seda mina, ja et kell olevat nüüd kolmveerand kaksteist ja meie võivat süüa õhtust.

Hülgasin viimase hüva kui päeva jooksul küllaldaselt toidetut, tegin seda endamisi. Mu kaaslane teatas aga kuuri all, kuhu meid käsuteti ja kus asus vahtmeeskond, et ta tänavat väga pakut lakke eest — teda ootavat Nilla kookidega.

Hoiatasin teda oma kavatsust täitmast. Soovitasin tal tüdrukut unetada, soovitasin jätta kõik sinna paika. Rahustasin uute ja ehtsamate leid-

misega. Sest olin õuel seistes märgand veltveebliit külavahele kaduvat. Tegin talle sellegi teatavaks.

— Mõtled vist... sõnas ta mõnitavalt.

— Jah, ta võis ju ka sinna...

— Ei. Nilla ei laseks teda sisse. Lähen ise sinna. Ma ei kavatsengi säääl väravate ees oma aega lõpuni seista. Jõuame kord kasarmu tagasi, määravad nad mulle ikkagi kartseri või veel hullemat.

Loobusin temaga vaidlemisest. Kuna ta oli põikpäiselt võtnud tüdrukuga kohtamise mõtte omaks ja rippus viimase küljes juba nähtavasti kogenumatu noormehe kiindumusega, ja kus ma ei võind päälegi olla koguni kindel, kas läks veltveebel just tüdruku juure. Ent milleks siis veenda teda mitte minema?! Võisin ju ise ta asemel karauulida.

Kas läks veltveebel, jah, kas ta läks sinna?... See tunduski ses loos olevat halveim. Tundus nagu minu kohusena muretseda siin selgus. Hiilisingi kuuri alt välja, õuest tänavale, läbisin tukkuva külavahe põlluveereni ja kahlasin silmalt läbi kasteste

tõuviljade rannaveert pidi üksiku elamu poole, mille valgustet aken vilkus juba eemalt mulle sihti.

Lähistusin kikivarvul kumavale aknale, mille üks pooltest oli avat. Vististi tuba oli köet ülemäära kuumaks, sest seest hoovas välja sooja leitsakut, leitsakut ja jutusuma.

Peatusin üsna akna all.

Üle poolkardinate sisse vaadates tõestus mu kahtlus. Veltveebel istus laua ääres ja tema lähedal laua otsas tüdruk. Muid kõrvalisi säääl polnud, — vana naine (tüdruku ema) magas vist teises toas.

Laual seisis siniseks emaileerit ja mustjaks suitsend kohvikann ning taldrik pooliku koogikuhjaga. Istujad olid neist vist oma osa juba saand ja nüüd võtsid sääält kärbsed oma. Neid uitis ja parvles uniselt sumisedes kookidel, ent täissõõnult lendasid nad valgeile poolkardinaile, kuhu jäid lebama nagu hoolimatust käest heidet tindipritsmes.

(järg 11. lk.)

„Pallase“ kunstinäitusel

Tänavust „Pallase“ kunstinäitust tuleb lugeda kahtlemata selle ühingu kõige paremate näituste hulka. Kõrge kunstiliselt tasemelt, oli ta ühtlasi huvitav väljapanekute koosseisult ja iseloomult, andes ühe rühma või ühingu näitusile sageli omase juhulisuse ja ühekiilguse asemel võrdlemisi õige selge ülevaate me tänapäeva kunstiloomingu püüetest ja arenemissuunast. Skulptuur ja maalikunst olid mõlemad esitatud väljapaistvalt tüsedalt, vaatamata vähestele osavõtjate arvule kummaltki kunstialalt, kui vaadelda esinejaid mitte niivõrd „Pallase“ kui just meie loomissuutelisemate jõudude üldarvu seisukohalt. Ja vahest just selle osavõtjate koosseisu piiratus tõttu tõusidki nii reljeefselt esile me tänapäeva kunstiloomingu mõjuvõimsamad peajooned.

Skulptuuri alal oleme viimase kahe-kolme aasta kestel võinud märgata püüet mitmekesisemate ja laiaulatuselisemate ülesannete poole, peast ja büstist figuuri ja viimasest figuraalse kompositsiooni — grupi — juure. Ei ole seepärast juhuiline nähis, et kõnealusel näitusel just figuraalne skulptuur seisis esikohal, millest A. S t a r k o p f i mitmefiguurilised kompositsioonid „Andumus“, „Fontään“ ja „Lott“ ning V. Melniku figuuridepaarik „Hommik“ ja „Mõttes“ kui väljapaistvad saavutised kunstipubliku seas leidsid teenitult austavat tähelepanu. F. S a n n a m e e s, kes end me väikearvulises kujuriteperes pannud maksma parema portretistina, andis oma tüsedatest võimetest tunnistust seekord eriti E. Wilde, Fr. Tuglase ja „miss Estonia“ portreedega.

Iseloomustavaks ja kõigiti tervitatavaks jooksneks me viimaste aastate maalikunstis osutub silm-

nähtavalt tahe vabaneda ekspressionismi liialdatud dünamismist ja teiste ekstremistlikkude voolude tõelist kunstiloomingut kitsendavast dogmaatikast, s. o. eeskätt saksa järelsõjaaegse „kärjastatud“ kunsti halvava mõju alt. Tähtsaks, seni vahest veel mitte küllaldaselt hinnatud tõukeks sellele on olnud me kunstnike, eriti nooremate jõudude, otsene ja kestmam kokkupuutumine prantsuse kunstiga, ühtlasi aga ka teatav üldine, ajavaimust tingitud ja enam-vähem kogu meie vaimuelule omane süvenemis- ja kainenemisprotsess, mis ei soodusta pinnalist ja kerglast suhtumist loominguilistele ülesannetele. Lööksõnad on kaotanud mõju, pealiskaudne efekt ei üllata, aeg nõuab püsiva tööga saavutatud kindlakujulisi tulemusi.

Säärase tõelise loomistöö tulemusena esitas näitus kunstisõpradele A. Bergmani suure lõuendi „Nature morte elavate kaladega“ — teose, mis pole igapäevne saavutus, vaid edasiviiva tähtsusega meie maalikunsti alal. Vanemaist, kindla-ilmelisist maalijaist oli huvi keskkohaks N. T r i i k oma mitmeti väljapaistva, kahjuks aga viimistlematu „Autoportreega“ ning kahe meisterliku ja hästi läbituntud maastikuga Saaremaa rannamotiivid. Nagu alati, olid huvitavad ta portreejoonistised oma vormikindluse ja psühholoogilise tugevusega.

Eespool märgitud ühelt või teiselt seisukohalt erandlikult tähelepandavate teoste kõrval pakkus näitus mõndagi väärtuslikku meie hea keskmise kunstilise taseme piirides. Ent kõnelda neist lähemalt — tähendaks anda kunstiarvustust. Nende ridadega on aga tahetud ainult ära märkida ärsuletud näituse iseloomulisemaid jooni.

Fot. E. Kaldt.

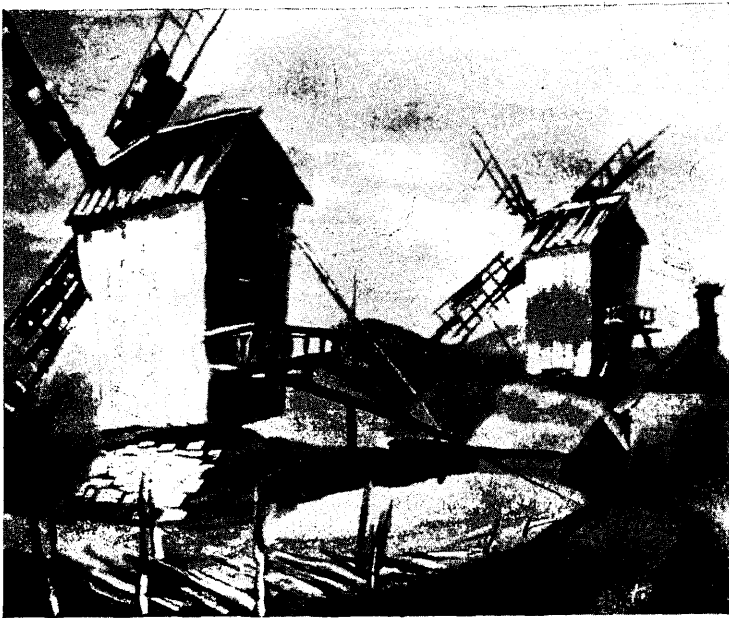

Portree.

P. Aren.

Üldvaade näituselt.

Monotüüpia.

H. Mugasto.

J. Sisaski portree.

N. Triik.

Kahekesi.

J. Püttsepp.

Etüüd Kadriorust.

A. Jansen.

Maastik.

V. Ormisson.

Maastik (Pariis).

A. Kesner.

Esimesed langenud

(Järg 8-dalt lk.)

Mulle oli ka nüüd selge päevane veltveebli enesevalitsemine siin toas. Ta oli siis otsustanud meiega pärastpoole teisiti talitada (nagu ta seda tegigi), mõistes sel hetkel väga hästi me alistumist. Kuna poolik, või ehk koguni saavutamatu võimu taotlus oleks siis kindlasti tüdruku silmis alandand tema väarikust, kellele ta võis praegu näida suure ülemusena.

Kuid seeasemel et pöörduda siit jalamaid ja takistada oma kaaslaste siiatulekut, lähenesin aknale, andudes nähtavale ja kuuldavale.

Küllalt ahvatlevana pidi see seik mulle osutama. Võib ka olla, et arvasin küllaltki parajaks ajaks jõuda veel külla tagasi, et siis juba kindla seisukohavõtuga lõplikult väärata kaaslaste siiatuleku lusti.

Seisin nõnda sääli õhkvaiksena, jälgides tubaseid sündmusi. Ja olin kindel, et mind ei nähta valgustet akna juurest hämara akna taha. Muide, see osa mu kartusest näis olevat täiesti asjatu, kuna veltveebli ja tüdruku oli üksteisegegagi tegemist.

Vähehaaval, kuid märkamatuult nihutas veltveebel oma tooli tüdrukule ikka lähemale, sõnatses iidamast ja aadamast kokkukraamit meelitusi, jutujuppe ja nalju, mille sihid tavalisti suunduvad mehe-naise vahekordade loomulikumale tulemusele.

Kuid sellest nähti sääli oldavat veel kaugel.

Küll aga huvitas mind tollest seiga poolest veltveebli algatuste määr ja ta ülalpidu. Kuigi ta oli muidu vintske aruga, nürimeelne ja üritusvõimetu, valdas ta nüüd ometi hiilgavalt oma rumalat osa, nagu edev isalind sulgi kohendades ja mõttetusi lobisedes.

Tüdruk nokkis vastu, vaidles ja püüdis tühistada tema meelitusi, neid samal ajal meeeldi omaks võttes. Seejuures näides küllaltki teravmeelse naisena, kes juba oma ilusa ja ahvatleva väliskujugagi oleks igas mehes võind äratada enda vastu iha.

Nemad aga sobisidki juba oma vahekorris ülihästi, et jäi mulle üle vaid vana tõe seljas ratsutada. Iseend ilusaks pidavaid ja tõepoolest ilusa välimusega naisi võluvat mehes eeskätt tugev ja osav loom ja — ainult, ja mõttetus olevat väide, nagu võluks neidki mehe vaimukus, millega sõandavad maotud seelikurüütliid vahest edvistada.

Kuid veltveebli kasarmsõjamehelikult vahva nagu otse hiilgas sääli praegu tema tunde suuna nobedast jõudmusest, nii et ma tükkisin sel tugeval instinkti avaldusel koguni unustama oma põlguse tema vastu, kuna ta isik ja suhtumine äratasid minus vaid koomilist tähelepanu lõbu.

Nad olid nüüd juba mõlemad üksteisele õige lähedale nihkund ja ei kõnelnud enam midagi aru-päist. Nad silmisklesid ainult himukalt vastamisi, kuna veltveebel näppis oma vuntse. Ta silus neid ja jorutas: vunts, vu-unts, vunts... Ta tenorihääli paisus ja langes nagu mingi sõnadeta lauluviis. Ja

mida edasi see kestis, seda enam oli tüdruk valmis talle alistuma nagu emaritsikas isaritsikale selle viiuldamisel. Ja ma ei kohkund ega imestandki, kui pöördudes nägin seltsimeest oma selja taga seisvat, minuga ühtlasi tubaseid sündmusi jälgides.

Ta oli vast saabund; jätnud oma kohustuse poolal ajal sinna paika, — mis näis mulle ka praegu loomulikumana, nii et mul polnud talle midagi öelda. Samuti kui temal mulle.

Seisime justkui kokkuleppel vaikseina.

Ent see ja toast nähtava-kuuldava jälgimine oli ka ainus ühine me suhtumises asjasse.

Märkasin, kuidas surus ta mu kõrva lähedal hambad kokku, et pidada häält või taltsutada ennast teotsemast. Kuid me taandusime siis mõlemad juba omalt seisukohalt kõrvale, sest veltveebel oli tõusnud laua äärest ja lähenes lahtisele aknale.

Nägime seisvat tema toasoojast või ehk pigemini talle meelepärasest olemisest lõkendavat nagu poolkardina kohal, ta kiimast vidukil silmi vahtivat koidueelselt hämarduvasse õhe, nagu endale ette heites, nagu kaugele venivast eesmärgist kärsitu olles. Mul aga tuli kõigest jõust tagasi hoida oma kaaslaste kätt. Ei, teda ennast kogusuurusel tuli mul hoida, et pidada teda välja hüppamast piida varjust, kuhu olime asenend.

Oli siis aga veltveebel lahtise aknapoole sulgend ja oli ta varigi sellelt toa sisemusse taandund, vabastasin mulle kirumisi kähistava kaaslaste, kes hiilis endisele kohale akna alla, kuhu talle järgnesin ja kus ta jatkas mulle veel söimlevat sosistamist: ma ei olevat talle sõber.

Arg olevat ma, pomises ta, nagu rahuldetuna juhu säärasest lahendusest. Ja seletas edasi: ta olevat tahtnud kihutada tollele lurjusele ruudud ühes prossidega näkku, et oleks saand see marukroonu sugupull eluksajaks omale ehtsaima pulmamolu.

Naeru sundis pidama see ta viimane ütlus, rõõmu naeru. Sest ta oli avastand sellega oodatud tõe ja üsna õieti; mõelnud sellega kaugelt riiklikumalt kui suvatsevad mõelda me riiklikud päris mõtlejad ja tõutervendajad. — Seepärast et (kujutelge vaid!), kui võtaks ainult ette ühel ilusal päeval ja saadaks kõik naised ning näitsikud (sunniviisil ja seaduse nimel muidugi!) alates veltveebleist, all-ohvitserest jne. jne. kuni päris kindraliteni nende kõikide manu, või läkitaks viimased ühe kange päevakäsuga ülemaalisele ehalkäigule, vaat, kus siis soetaksime alles omale tugeva ja õilsa soo! —

Jah, soetaksime...

Kuid toas tõmbas nüüd veltveebel juba saapaid jalast, riietus kuni aluspesuni lahti, tehes seda kõike täitsa peremehelikult tuld kustutamata, justkui ta oleks siin ööbind mitmendat-setmendat puhku, magatand küll ja küll kuni suurima intiimsuseni, mis on eriti nauditav vastaspoolte avalikkuses, seda voodi otsas seisvat tüdrukut, kes seiras teda kohmetult ning silmest lahtuva alistumisega.

— Ma lasen tal põrgulisel joosta palja reisi kompaniisse, kähistas nüüd seltsimees mulle oma plaani, mis pidi osutama tema julgeoleku suhtes küll seevõrd hädaohutuks või meeldima mulle, nõnda et ma ei püüdnud teda selles enam takistada ega märgand tema kadumistki hoone nurga taha.

Jälgisin põnevuselõbusse uppunult seda täiel käigul lõpule kihutavat armufilmi, millest ei tahtnud ainustki meetrit kaotada. Olin lähenenud tihkelt aknale ja õhutasin endamisi tüdruku vasturabelemise südikusele kaasa, mida see avaldas veltveebli seelikute mahakiskumisl. Ja ma ei võtnud seda mingi erilikkusena, kui toa uks sellal rebenes lahti ning mu kaaslane säält kangastelgede varju hoidudes kõõtsakil sisse hiilis. Oli ta aga juba veltveebli saapad, mütsi ja riided sülle ahmind, märkas teda vast esimesena lahtirõivastetav tüdruk. Kuidagi pelglikult ja häbenevalt hüüatades langes see mehe käte vahelt voodiservale. Kuna viimane pöördus ja näis tarduvat teovõimetusse mu kaastlast jõllitades. See aga lipsas juba lahtisest uksest välja, maha jättes solvavaid vandesõnu.

Ent veltveebli kohmetus kestis ainult mõned silmapilgud, siis süttus ta nagu teotetult punetama, silmavalged verdusid. Ja ma märkasin tema tüsedaid jalalihaseid kitsais aluspükses ärritusest värisevat. Seepäälle ta aga sööstis uksele ja väljus toast, nagu sööstub vihane karjapull enda õrritaja peale.

Tume aimus laskus mu südamele. Hirm millegi ees, mida olin jõudnud äsja unustada, haaras mind jällegi vastu tahtmist. Surusin hambad sest nõrkuseavaldusest vabanemiseks terava valutundeni käerandmesse ja suundusin mõlemate meeste jälgimiseks õue, kuhu kanti oletasin neid kaduvat.

Siia jõudes käändusin aga oma plaani teostamise asemel lahtijäet uksest tuppa.

Tüdruk istus alles kokkununa siin voodiserval, kuna naabertoas algas ärkvele erutet magaja kohmitsemine. Mul ei leidund aga vähimatki etteheidet istujale, enam küll kaastundmust: sest eks olnud me talle ühtviisi võõrad ja ühtlasi ometigi mehed! Jõudis aga üks meist siia varemini, pidi see ka tunneteski jõudma kaugemale — polnud seegi naine ometi nui ega nunn.

Ta tundis mu ära. Rahustasin teda. Ja ta selatas minu lohutusele, enam häbist kui heitumisest nuuksudes, tema olevat oodand küll seda teist, kuid siis tulnud see (ta tegi veltveebli kirjeldamiseks vastumeelse liigutuse, võttes haavund ilme, mis pidi osutama tema praeguse seisukorra häbenemise maskiks, kuid jäi ainult küpse naise luhtaläind ootuse tõlgitsejaks), kuid, jah, ta oodand ikkagi veel seda teist.

Ma pöördusin. Jätsin ta enese rahustada, pigemini naabertoast väljuva ema hoole, ja tõttasin välja, kuna mu äsjast eneseunustust oli asendand endine rahutus.

Seisatusin õuel ning kuulatasin, olles veendund, et kadunuid ei tule otsida vähemalt nii pea kompanii öökorterist, sest mu kaaslane pidi olema

valind palju sekeldusvabama suuna oma kandami kõrvaldamiseks.

Püüdsin siis näha läbi hommikueelselt piimvesise hämaruse, püüdsin seletada otsitavaid maa poolt rannale lohistuvast udust, mis lähenes ja hällis pikkade lahmakutena nagu hällivad liugleva kure tiivad. Kuid omaks meelehärmaks ma ei taband säält midagi. Jõudsin aga nõnda seista vaid mõned minutid ukseaia all, kui hakkasin kuulma Peipsi loksuva kohina sekka erka veesuma. Järgmisel hetkel jooksin juba kostuvate häälte järgi rannale.

Nad seisid siin niuetereni vees, mu kaaslane täies rakmes ja veltveebel aluspesu väel. Nad maadlesid. Taplesid vastamisi suure ägedusega nagu vihased naaberkuked. Nende rusikadki tõusid justkui ähvardavad kukenokad vastasele masendavama hoobi andmiseks.

Püüdsin rahustada neid, püüdsin lepitada, kirusin neid, sumades ise põlvini vees. Kuid nad ei pannud minu üritusi miskiks. Nende vimma-anum oli käärind ärteni ja nüüd see kobrutas üle ärte.

Suud kokku surut ja ärritusest lõõtsutamas jagasid nad lööke; haarasid üksteist, muljusid, rõhusid, küünistasid. Ja nende nägudelt nõrises veri. Nad komistasid ajuti libedal põhjal ja vajusid mõlemad kuni kaelani, kuni üle pää vette. Õigusid uuesti vastse hooga ja läbiligunenult, et haarata teist veel hoolimatumalt, anda tabavaim löök. Mu kaaslase hoogsus aga näis kahanevat.

Ta tahtis veltveebli käest pääseda, kes näis olevat väsimatu, selleks taandudes kord-korralt ikka sügavamale vette. Ta kättesegi näis laskuvat tina. Kuna tema vastulöögid muutusid jõuetumaiks ja enesekaitset hoolimatumaiks. Kuid järjest ülbe maks muutus veltveebli sõjakus. Ta tungis mu väsinud kaaslasele rinnu pääle ja takistas tema kaldalepääsu, kuhu see tahtis nüüd jõuda kõigest hingest. Ja kui olin selleks talle juba appi tõttamas, ei suutnud aga seda veel teoks teha, siis ta hülgaski juba sel moel maalepääsu kavatsuse või kaotas siinse järsu põhja sügavuse tõttu oma jalgealuse, ühtlasi vastase haaranguist vabanedes, ja alustas järveseljale ujumist.

Kuid see oli temale kui rõivastet väsinule enese päästmiseks metsik mõte, kuigi ta ujus muide hästi ja oleks igal teisel juhul võind tublit kaart tehes jõuda mujal kohal kaldale.

Pisut kaheldes või nagu kindlaksteht otsust mäludes mükkus veltveebel pilguks rinnuni vette, sirutas siis oma pikad ahvikäed ettepoole ja ujus laiade tõmmetega talle järgi.

Vannutasin neid pöördumisele. Jooksin hirmuärevil (usun selgesti mäletavat seda) kallast pidi ja ähvardasin kompanii öökorterisse tõtata, kõiki jalule ajada... Mida nad kindlasti aga ei kuulnudki, eemaldudes tumedate mügerustena külmal ja terashallil lainetusel.

Nägin veel selgesti ja tõusva jubedusega, kuidas esimene neist pääsulootust kaotades oma jälgijale vastu pöördus; kuidas nad poolte kehadeni veest õigudes pörkusid, ja nägin hinge pidades,

kuidas sumas vesi laiu rõngaid läkitades, nagu hädamärke nende lüheldasel ja meeletlikul võitlusel; kuulsin siis appikarjatust, nagu lauka sügavusse vajuva elaja rõõgatust, ja ei suutnud seletada, kummalt tuli see, sest surmalõusta lähidus oli võtnud selt juba isikupära. Siis nägin ainult külmalt tühja ja lainetavat vett, millel oli veel vaevu-vaevu märgata hääbuvaid rõngastusi.

Tuikusin kalda kivideni. Olin nähtust ja läbielatust seevõrd masendat, et mulle ei turgatand ainustki mõttekübet vettekadunute päästmiseks.

Niueteni märg laskusin kivile. Ja mõlemad uppunudki oleks juba nagu leband oma tursund ja võitlusest maraskil nägudega mu jalge ees, mõlemad uppunud, kes ei vajand enam ühtki abi, kelle päralt oli vaid rahu ja juuresolija vaikimine.

Istusin sääl veel, kui juba eelkoit tõmbas heledat karda kaugemale järveturjale, kust oli hakand puhuma hommikuselt värske tuul udule vastu, mis lohistus rannal ja viis enesega maisaöö hämarad jõhkruksed ning viimast hommikuuinakut magavate inimeste ja lojuste sooja higilämu.

Tõusin. Olemuses piinav õõnsus, rinnas lõputu tühjus, nagu oleks säält kõik elundid välja kistud. Kogusin kaldaleheidet veltveebli riided, toppisin need miskipärast ruttu ning masinlikult teetsedes

hunikusse kuhjund kivirahnude alla, kuhu päale tampisin kõrkjarämps. Ja tegin seda võikuse ning vältimatu valmisolekuga, nagu algaja surnumatja, kellele ei ole veel amet saand elukutseliseks.

Tagasiteel kompaniisse sundisin ennast unustamisele. Mis mulle ka mäletetavasti õnnestuski, olles äsja valland tuimuse küüsis ja läbimärjana karmilt puhuva hommikutuule karastuses.

Keerutasin lõppeks plotski näkku ja mõõtsin juba soojavõitmiseks samme, mis võisid näida hoopis kaugetena mu seesmisest loivamisest.

*

Samal varahommikul saabus me väeüksusele käsk siirduda viivitusega liinile. Kaht puudujaist, veltveebli ja reameest, ei leitud. Nende kohaleootamiseks või otsimiseks aga puudus aeg. Seepärast arvati nad vangistet viinapõletajate asjus maha jäävale allohvitserile abilisteks ja nad pidid meile järgnema.

Üksinda saabus viimaks allohvitser, teadsin, et üksinda. Kuna kompaniis kippus uppumise kuuldus liikvele, mis osutus aga tagasitõrjutavaks. Ja kui avaldeti kord esimesed võitluses langenute nimed, siis teateti meie kompaniist seks puhuks ainumatena mu kaaslaste ja veltveebli omad.

(Lõpp.)

HENRIK VISNAPUU

Armulaul

*Nüüd on muredest küll, nüüd on valudest küll,
sadudest, rämpsust, porist ja pimedast õist.*

*Päike on tulnud, päike on kotta astund,
punasest, kullast, sinisest riided üll,
lehvivad lipud on valguse võist.*

Tõuskem, südamed, läheme talle vastu.

*Sügisen seisime siis, valun silmini siis:
verisest udust, mõrtsuka mõtetest pää,
säda kui vette kastetud kuldne kannel —
vaevade vaevu, appihüüete viis.*

*Maisemaa üle, üle verise jää
tärises kuradi kannus ja kinga pannal.*

*Päevad kasvavad ööst, valgust võtavad ööd
hommikust kasvab, õhtutest pikeneb tund.*

*Silmad on lumme langenud päiksest pimed.
Tuuled ründavad kõik pakast põhjavööd,
poolide ümber maha panevad lund.*

Sinise taeva all lehvib kevade ime.

*Tulge, vaadake mind, tulge, uskuge mind.
Sadudest tulen, porist ja pimedast õist.*

*Päike pani mu peole armukirja:
sinisel kirjal sätendav tulilind,
säravad lipud nokan valguse võist.*

Tulgem, lugegem — armun pole kurja.

*Oleme võitnud nüüd, pääsnud oleme nüüd,
päästetud vihast, vainust ja jõledast tööst.*

Päike on paistnud musta südame soppi.

Tere tulemast, elu! kajaman hüüd.

Tere tuleman inimen oma südame ööst!

Aja kaunimad annid veel puielt noppi.

Ca c'est Paris

Ado Vabbe joonist.

*Au clair de la lune,
Mon ami Pierrot,
Prête-moi ta plume
Pour écrire un mot.
La chanson populaire.*

— — — Pärast seda, kui olin taas istunud kaua *Café du Dôme*'i terrassil kihavas rahvusvahelises inimpilves ja kohanud sääl toda elurõõmsat saksa poissi Stuttgartist, kellega olin saanud tuttavaks ühes Montmartre'i öises laulukõrtsis, otsustasime viimaks kahekesi koos minna kolama ringi, — vaatama, mis tehakse sel õhtul neis väikesis öölokaales, mida miskipärast nimetatakse apaašide kõrtsideks, vaatamata sellele, et neid romantilisi härrasid, ehtsaid apaaše, neis kohtad nii harva.

Teadsime olevat sääraseid lokaale otsekohe lähedal Montparnasse'i ja Raspail' bulvaaride carrefuri ligikonnas.

Liikus inimmeri kahe hiigelbulvaari ristteel, röögatasid vahetpidamata lugematud autod, tärises tramvai, hõikasid ajalehtedemuüjad, häälitseisid imelikult mitmesuguste veidrate bibelot'de müütajad. Aga üleval hiigelmajade frontonidel särasid punased, sinised, rohelised kõrtside, café'de ja mitmesuguste teiste lokaalide valgusreklaamid, sulades piki bulvaare ühiseks, vägevaks valguse ja värvide mänguks.

Üle selle tõusvalt ja mõõnvalt ruttava elu aga seisis Pariisi sügissuve teavas violetthall ja soe, öine õhk tundus paitavalt pehme.

Joodud prantsuse medoc'ist ja hästimaitsvast müncheni õllest olid me pääd tublisti kõetud, — kindel eeldus, et võib julgesti astuda sisse kuhu tahes. — —

Kui auto peatus, nägime järsku poolhämarias, kuidas kaks ehtsat mooramaameest, fantastilistes rüüdes, ahvi kiirusega auto juure tormasid ja ukсед mõlemilt poolt lahti kiskusid.

Tõmmati pärani meie ees lokaali ukседki ja me fantastilised teenrid kummardusid maani.

Aga väikeses kitsas eeskojas rabas me küбарad ja kepid varna juba teine veider mustmees, ülemine kehaosa hoopis paljas.

Järgmises ruumis käis põrgu lärm: sääl kostsid segamini lai lõikav naer, jazzmuusika ja tantsusahin.

Ruumis, mis vaevalt kümmekond ruutmeetrit suur, asusid seinä ääri mööda tihedalt väikesed ümmargused lauakesed, millede ümber kunded hunikus koos. Tagaseinas kaunis kõrge väike poodium ja sääl otsas jazzband 3—4 mängijast, nende hulgas kummalises rüüis poiss hiigla lõõtspilliga ja tõmmunahkne mulatt havai kitarriga.

Aga kõrvalseinas seisis kitsas kõrge kõrtsilett ja selle taga askeldas kõrtsimees — laia muheleva punase näoga mehemürakas, pääs poole meetri kõrgune valge torbikküбар, mütsi nokk tulipunane. Ta lumivalge lai ürp näis olevat päris iselaadne: üks käis süsimust, teine rökkavpunane.

Üleni olid maalitud tolle pisitillukese kõrtsi seinad täis veidraid, kuid julgeid ja haaravaid joonistusi. Leidlikult asetatud valguse tõttu omas kogu ruum ja ta sisse-

seade äärmiselt uudse ja rabava ilme; ja kui juure lisada paar ukse juures valvet pidavat ehtsat aafriklast — näis ristiinimesele siin päris põrgu eeskoda valmis olevat.

Otsisime omale vaba lauaserava ja asetisime endid kitsastele toolikestele istuma, — ühe lauakese juure, kus olid juba aset võtnud paar kõhetut inglise daami. Tellisime endile joodavat, — pääle seda, kui olime tähele pannud, et ootav garçon juba tükk aega meie laua juures oli seisnud, ümisesed korduvalt oma „monsieurs“.

Põrises trumm, röögatas hiigel-lõõtspill, viristas saxofon, tuututas õrn flööt fox-troti tavalises taktis ning laulis kaasa vasekarva mulatt.

Läks lahti kummaline, „eksootiline“ tants, — tantsijaiks esimese paarina pooleni alasti kokott ja à la apache riietatud poiss, suure, punaka kaelarätiga ning laiade püksitega, mille voldid vahvasti löid tantsu taktis.

See oli elukutseline kõrtsi tantsijatepaar, publiku hoogumeelitamiseks.

Hüppas kõrvalruumist välja veel teinegi samasugune paar, hõõrudes fox-trotti à la danse de ventre.

Tammusid, looklesid keset kitsast kõrtsipõrandat, kus ruumi ainult paar-kolm sammu, ning tihti löi tantsijanna tagumik otse sulle sülle.

Aga publik ümberringi, see müras ja käratses, — igal kundel kõvasti võetud. Kuuldus kõiki ilmakeeli segamini, näis olevat siin külalisi igast rahvusest, alates laianäolistest jankidest ja lõpetades pilusilmaliste hiinlaste ja jaapanlastega. Ei puudunud muidugi ka süsimustad neegri noorhärрад, nooblid, hästiriietatud nagu ikka.

Oli segamini mehi ja naisi, noori ja vanu; tähelepanu äratasid inglise ja ameerika daamid ning nende kavalerid, elatanud vanahärрад, laianäolised ehtsad jankid, kes näisid siin end tundvat koguni hästi.

Ja nende daamid, — o jaa! Sädelesid briljandid, kahises moekleit kaubamaja Louvre'i vitriinist, vilksatus auväärt leedi valges kõhetus käekeses alatasa kuldraamis lornjett, eriti silmapilkudel, kui tantsijatepaar viskas mõne rõvedama pas või ilmus kõrtsiuksele uus kokott.

Aegajalt tõusis muusika ja tantsu ning publiku ühine lärm, selle järele kui tantsijaid oli kutsutud siia ja sinna lauda ja võetud lugupidamis- ja sõprusnaps.

Kui siis mürtsatas muusika ja tuli uus tantsunumber, löi kaasa ka juba publik: algas metsik surumine ja keerlemine selles kitsas ruumikeses. Vahest juba üle viiekümne olev daam Londonist või New-Yorgist katsus ulaka „apaašiga“ nobedasti jalgu ja mõnele vanahärrale Albionilt tegi päratut häämeelt, kui rõve kokott haaras tal tantsides kahe käega ümber jämeda punetava kaela.

Käis tants, metsik tammumine, naiste tagumiku kääneldes, publiku osavõtunaeru, hiiüete ja käteplagina saatel, — tants, mille juures tuli mulle meele piit mu kauge kodumaa metsatalust, kus minu lapsepõlves suruti seda viisi uhmris teri.

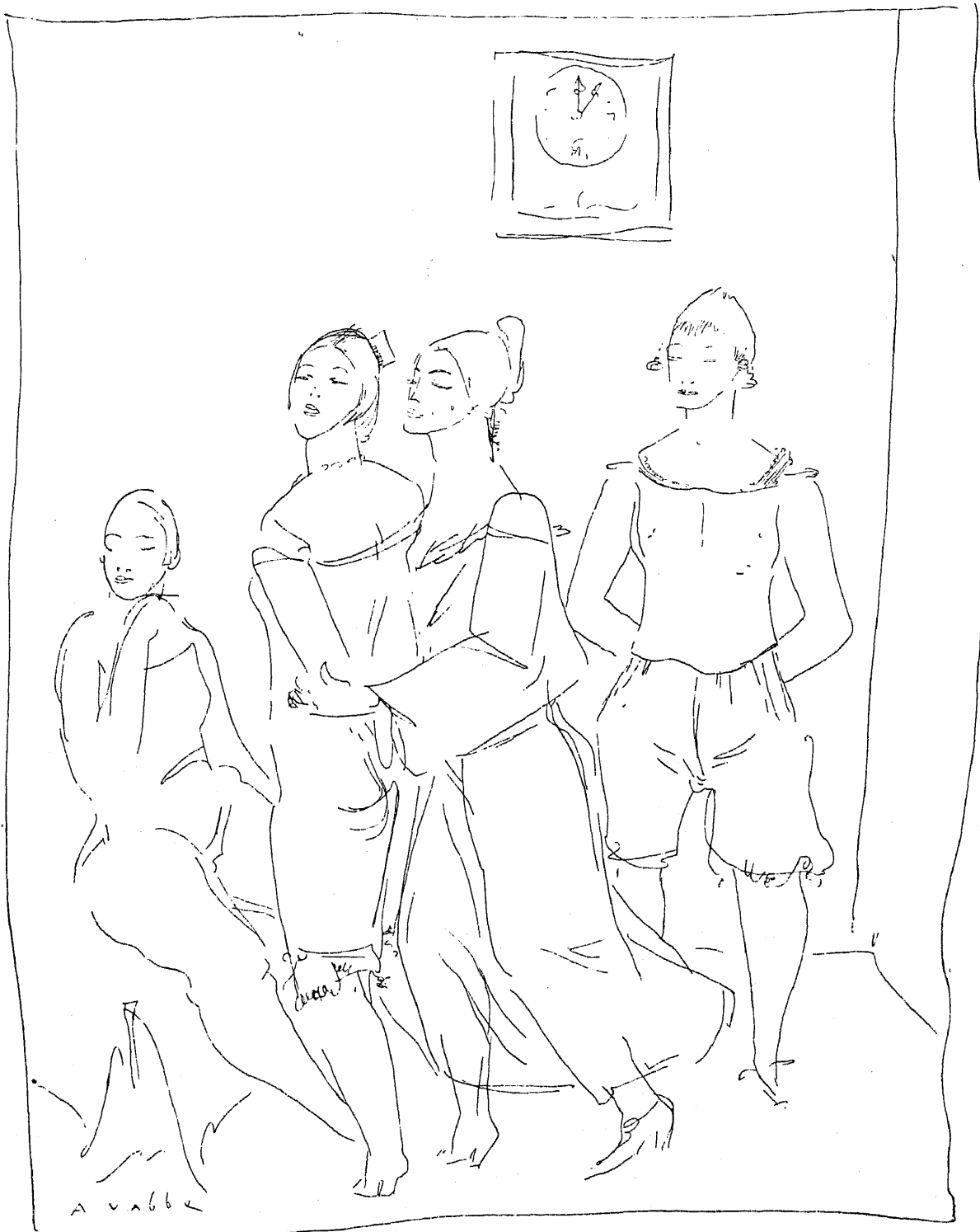
Siis järsku — uus number: fox-trot kolmekesi, kaks daami ja üks poiss.

O L I O N

No oli tõepoolest number: rabeles „apaaš“ kahe väänleva poolalasti naise käes kui eesel kahe heinasao vahel, aga publik rõkkas häämeelest.

Ning siis uuesti, — jälle uus number: tants alasti.

Siis korraga löi pöriinal trumm, hõiskas lärmates lõõtspill, pobistas metsikumalt saxofon. Moment — ja ainsa keerutusega viskas tantsijanna oma punase mantli inglise vanahärra laudkonnä sülle, kes talle kõige rohkem

Saxofoni, viiuli ja flöödi viristavate helide saatel libises eesriide tagant laudade vahele unelev-õrn neid, üle õlgade lai, tulipunane rüü. Keerutas tibinal õrna soolotantsu ja laia rüü hargnedes võis näha, et ta ainsaks katteks oligi too lai, lahtine rüü.

oli plaksutanud, ning päris ehtsalt alasti tants algas.

Veel valjemini plaksutas publik, veel heledamalt kostis elatanud leedide ohjeldamatu juubeldus.

Üks number — teine, kolmas, ja kui oli läbi, istus too puudrist ja parfüümidest lõhnav tantsukokott oma

jumaldajate jankide lauda, visates õlgadele oma tulipunase siidise rüü.

Ent siis — veelgi uus number. Tuli alla ülevall tribüünilt punanahkne, paksuhuuleline mulatt, käes havai kitarr, ja tema seltsis kõrtsi tavaline meeslaulja, väli-

inglastelt, prantslastelt, sakslastelt, itaallastelt, kantud ette vastavais keelis.

Jäi hetkeks vait kummaline kõrtsimüra, pidas hinge kinni vana daam ja kohendas sädelevat lornjetti. Jaa, jaa, — need olid ju laulud tema kodumaalt, südamlikud

muselt ja keelelt vist inglane. Asusid külaliste laudade vahele ja algasid kõrtsi eeskava muusikalist osa.

Helises meisterlikus mängus havai kitarr, laulis kõrget tenorit blond laulja. Kostis lihtne, sentimentaalne iiri rahvalaul, õrn ja hingepuudutav. Tulid selle järele lihtsad, kuid meisterlikud rahvalaulud ameeriklastelt,

armulaulud, mida ta vahest kord isegi laulnud oma kaugetes nooruses õilmitseval maikuul.

Näis, et Pariisi kõrtsimees teab, kuidas rikaste jankide südameid õrnaks teha ja kõrtsi armsaks.

Plaksutati, plaksutati.

Aga kui tuli uus laul, siis asus kitarrimehe kõrvale

klaaspärleis poolalasti naislaulja ja viristas pariisi kõrtsilaule, kergeid ja kahemõttelisi, kus ühest neist jäi meele lõpp:

Mimi....

Ça c'est Paris!

— — — Kui meie viimaks lahkusime, oli väljas juba valge. Rüübatud kangest joogist käisid jalad päris

Sai praalitud, räusatud, ning vahva stuttgartlane sattus hoopis hoosse, visates lõpuks garçonile jootrahaks suure hõbedase saksa kolmemargalise. — — —

Vist kella kaheksa paiku hommikul kõndisime *Dôme*'ist minema, sest ümberringi kihas juba uus päev oma igaveses askelduses, ja meil võrastel ööranduritel näis aeg olevat pisut magada, — järgmiseks öhtuks.

risti ja kui must mooramaamees ukse juures meilt kummaltki kümme franki jootrahaks välja mangus, polnud meil midagi selle vastu.

Mõni minut hiljemini istusime taas *Café du Dôme*'i terrassil ja rüüpasime juba kuuma kohvi, sest too kõrts oli oma ukсед juba avanud.

Sammusin mööda Raspail' bulvaari, keset ruttavat inimhulka. Naeris õrn sinine-hall Pariisi taevas, paitas õhetavat pääd pehme, sametpehme hommikune õhk, ning kõrvus helises ikka veel öises lokaalis kuuludud laul:

Mimi!

Ça c'est Paris...

Nicolo Michetti ja Kadrioru loss

Kõneldes Kadrioru lossist mainitakse tavaliselt kaht nime, kaht isikut — tsaar Peeter Esimest, kelle algatusel sündis lossi ehitamine, ja tema abikaasat Katarinat, kellele pühendatuna loss ühes ümbritseva pargiga sai oma tänapäevani püsinud nimetuse. Isikut aga, kelle nimel kaugelt enam õigust kõlada koos selle ühe meie kaunima barokkehitis nimetusega — lossi loojat, tema ehitusprojekti autorit — ei tunta vist palju peale kitsa kunsti-teadlaste ja ajaloolaste ringi, ehkki ta kuulub kõige andelisemate jõudude hulka arhitektuuri alal, kes üldse kunagi midagi loonud meie kodumaal.

Kadrioru lossi ehitaja itaalia arhitekti *Nicolo Michetti* nimi kergib esmakordselt üles kirjas, mille 7. aprillil 1718. aastal Roomast tsaar Peeter Esimesele saatis tema volinik igasuguste spetsialistide palkamiseks Vene teenistusse — J. Kologrivov. Kirjas teatab Kologrivov oma kõrgele käskijale, et tal on korda läinud sõlmida leping seni paavsti teenistuses seisnud Michetti'ga ning atesteerib viimast ülistavalt kui suurte võimistega arhitekti, mehaanikut ja maalikunstnikku. Michettilt olevat ta saanud nõusoleku alles pika pealekäimise järgi ning lubades kõrge töötasu — 4000 taalrit aastas ja prii korteri. Sama aasta maikuul asubki Michetti teele Venemaa poole, saatjana kaasas üks tsaar Peeter I pensionäridest Roomas, laisk ja vaevaliselt edasijõudev Theodor Issakov, kelle Kologrivov Michettile pidi määrama seltsiliseks, sest ükski polnud endine paavsti arhitekt nõus ette võtma seda kaugt ja rasket teekonda.

Peterburi jõuab Michetti 1718. a. juuni alul. Viis nädalat hiljemini, 18. juulil, leiame koja päevaraamatus teate, et ta koos tsaariga oli juba Tallinnas „linnaärses asulas, kus sellesama asula (s. t. 1714. a. ehitatud Peetri majakese) lähedal mõõtsid vundamente, kus olla lossil ja juurviljaal.“ Järgmisel aastal uuesti Tallinnat külastades leidis Peeter lossimüürid ülesehitatud osaliselt juba katuseni. Siis müüris tsaar isiklikult lossi merepoolseesse välisseina kolm telliskivi, mis on praegugi nähtavad, sest need hoitakse vabad krohvist ja värvist. Samal 1719. aastal kaunistatakse ehitise ümbrusse rajatud park kujudega, kunstlike koskedega ja fontäänidega, milleks vastava kanali kaudu Kadrioru juhatakse vesi Ülemiste järvest.

Kuigi Kadrioru loss oli Michetti esimeseks ehitiseks Vene teenistuses, ei tulnud tal seda viia lõpule isiklikult. Veebruaris 1719. a. suri Peterburi peaarhitekt prantslane *A.-J.-B. Leblond* ja Peetri ülesandel pidi Michetti varsti võtma oma peale tema kohused, mis ei piirdunud üksi ehitustööde juhtimisega uues Venemaa pealinnas, vaid ka selle võrdlemisi laialdases ümbruskonnas. Nii näeme teda aastal 1720 juba keiserliku lossi ehitamisel Strjelnas, — see oli tema teine ja ühtlasi kõige suurem ja kunstikau-nim iseseisev ehitis Venemaal. Kuivõrd Peeter tema tegevuse ja võimetega oli rahul, näitab ametikõrgenduste kõrval veel tasukõrgendus — Michetti palk tõsteti 3000 rublalt 5000 rublale.

Kadrioru lossi ehitustööde jätkamiseks saatis Michetti 1720. a. juunis Tallinna ühe oma abilistist, venelase *Mihail Semtsovi*, kes hiljemini tõusis kõige väljapaistvamate arhitektide hulka Venemaal. Kuna loss oma üldkogus oli valminud Michetti enese juhatusel, jäi Semtsovi ülesandeks peamiselt hoone sisearhitektuuri lõpetamine, mille viimane ka 1723. aasta sügiseks oma meistri joonististe järgi läbi viis. Ometi ei lõppenud sellega tööd ehitise ümbruse korraldamise ja selle sisekülje kaunistamise ning viimistlemise alal, — nende kohta on säilinud rida teateid kuni 1726. aastani. Alles siis näib loss olevat valminud oma lõppkujul. Mis puutub Michettisse endasse, siis polnud ta sel ajal enam Venemaal. Aastal 1723. saadeti ta Itaaliasse, kaasa andes 3000 rubla mitmesuguste ülesannete täitmiseks. Seal ta aga enam tagasi ei pööranud. Tema edaspidisest saatusest on teada ainult niipalju, et ta 1730. a. ümber Roomas koos Paolo Posi'ga ümber ehitas varasest renessanssajast pärit *Palazzo Colonna*.

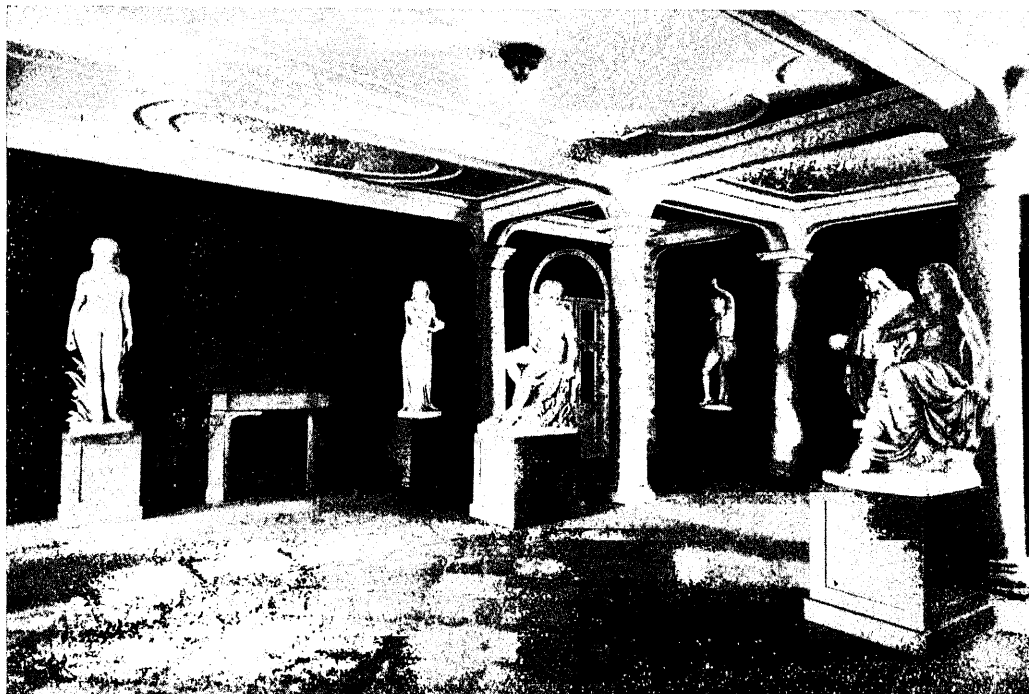
Oma olemasolu esimesel aastakümnel leidis Kadrioru loss võrdlemisi sagedat kasutamist Vene valitsejate ja võimukandjate poolt, ning hoone ja park hoiti kõigiti korras. Anna Ivanovna valitsusajal jääb aga Kadrioru oma ehitistega täiesti unarusse. Lossis elutsenud prantsuse arhitekt *Jacques Broquette*, kelle ülesandeks oli nähtavasti hoolitsemine lossi korrashoiu ja vahest ka teiste riiklike hoonete eest Tallinnas, kutsutakse Peterburi. Lossi katus laguneb ja sissetungiv vesi rikub ruume ja sisseseadet; park kaotab oma endise võluvuse, kuna vee-mängu torustik, fontäänid ja skulptuurid viiakse üle Peterhofi, ning muutub metsikuks; Peetri majakest lossi taga ähvardab otsene kokkulangemine. Ettekanne, mille 1736. aastal Kadrioru ja selle ehitiste seisukorra kohta Peterburi saadab lossivalitseja *Iv. Golenovski*, maalib äärmiselt kurva pildi nende tsaar Peeter I algatusel sündinud väärtuste mahajäetusest ja varisemisest.

Uuesti tõuseb Kadrioru loss Vene keisrikoja huvi-piirkonda alates tsaar Ivan Antonovitši lühikesest valitsusajast. Jaanuaris 1741. a. saabub *Jacques Broquette*'ile, kelle tol ajal jälle leiame Tallinnas, käsk lossi ajaviitmatult korda seada ning ühtlasi tehakse Tallinna kubermangu kantseleile kohuseks teda selles kõigiti aidata ja ka edaspidi järjekindlalt hoolitseda Kadrioru ja tema ehitiste pideva heakorra eest. Peale parandustööde läbiviimist jääb loss Eestimaa kuberneride suviresidentsiks, ent hoone merepoolne osa, n. n. „keiserlik pool“ hoitakse alati valmis keiserliku suguvõsa liikmete võimalikkude külas-käikude puhuks. Viimaseid on eriti rohkelt 19. sajandi algupoolel, mil loss ka teist korda põhjalikult remon-teeritakse.

Revolutsiooni päivil 1917. aastal võtab Kadrioru lossi oma peakorteriks Tallinna Töölise ja Sõjaväelaste Nõukogu, koosnev peamiselt vene madrustest ja sõduritest.

(Järg 23. lk.)

Fot. J. Rambach.

Lossi vestibüül A. Weizenbergi skulptuuridega.

Fot. K. Akel & Co.

Kadrioru loss. Peafassaad.

Kadrioru lossi peosaal muuseumina. Pahemal all J. Köleri maaling „Ristitusu tulek Liivimaale“.

Fot. J. Rambach.

Fot. J. Rambach.

Kadrioru lossi peosaali
laemal.

Fot. K. Akel & Co.

Kadrioru lossi peafassaadi
keskosa.

Talvestseen Tartust.

Foto H. Riedel.

(Järg 18-dalt lk.)

Loss rüüstatakse, sisseseaded kantakse laiali ja ruumid rüvetatakse paiguti võimatuseni. Kolmel järgmisel aastal seisab hoone tühjalt ja alles üle minnes Tallinna Eesti Muuseumiühingu korraldusse saabuvad talle jälle paremad päevad. Esiolguks teenib loss peamiselt ühingu poolt kogutavate etnograafiliste, kultuurilooliste ja kunstiväärtuseliste esemete panipaigana, ent 1926. aastal, mil ühing oma peaülesandeks võtab Eesti Kunstimuuseumi loomise, viiakse läbi kogude põhjalik ümberkorraldus ja järgmise aasta algusel avatakse loss juba stabiilse väljapanekutekoguga kunstimuuseumina. Kuigi loss oli mõeldud alalise asukohana muuseumile, tõstetakse viimane sealt ootamatult välja Vabariigi Valitsuse korraldusel möödunud aasta suvel ja hoone võetakse riigivanema esituslossiks, ehkki heal tahtel kahtlemata oleks olnud võimalik riigivanema esitusruumide küsimust lahendada teisiti.

Vaatamata vaheldusrikkale saatusele on Kadrioru loss võrdlemisi hästi säilitanud oma Peetri-aegse arhitektuuri. Ometi mitte täielikult. Peafassaadi (esikülje) joone- ja stiilipuhtust rikuvad märgatavalt usteks ümbermuudetud alumise korra aknad, veel enam aga neljale sambale tugenev palkon — ilmselt hilisem, arvatavasti 19. sajandi algusest pärit juureehitis. Segavast lisandusest pole vaba ka hoone tagakülg, — siin riivab stiili terviklust kinnine veranda, päritolult tõenäoliselt kaasaegne palkoniga esiküljel. Need lisandused ei suuda aga takistada esile tõusmast hoone üldist kunstikaunist, intiimselt mõjuvat aristokraatset ehitiskogu, mis ainsa nähisena esindab meil puhast itaalia barokkstiili. Väärib tähelepanu lossi asukoha õnnelik valik, — ta on püstitatud kallakule, mille tõttu hoone esikülg on kolme, tagakülg aga kahe kordne.

Põlistest puudest raamituna jätab ta nii mäeveerult kerides mõjuva mulje, milleks kaasa aitavad ka sümmeetriliselt kummalegi poole lossi asetatud väikesed iseseisvad tiibhooned.

Lossi siseruumidest on üks suur peosaal alal hoidnud oma algilme. Ta võtab oma alla hoone keskosa ja tõuseb läbi kahe ülemise majakorra. Saali väljapaistvamateks kaunistusteks osutuvad kaks täiesti ühesugust maitsekates vormides kaminat, üks kummalgi külgseinal, ilmetatud kipsist lillevaasidega ja büstidega; nende kohal ülal medaljonid Peeter I ja Katarina kullatud monogrammidega tumesinisel põhjal, ümbritsetud glooria-figuuridega. Muid saali osi dekoreerivad ornamentaalsed stukk-kaunistised, olles eriti rikkalikud laes, mille keskpinda katab monumentaalne kompositsioonmaaling lõuendil „Diana ja Aktäon“ — tundmatu hollandi meistri teos 17. sajandist, toodud lossi 19. sajandil Keiserlikust Eremitage'ist Peterburis. Mis puutub skulptuurkaunististe autorisse või teostajasse (vähemalt kaminad on kindlasti läbiviidud Michetti enese joonististe järgi), siis paistab selleks olevat saksa kujur *Heinrich von Bergen*, kes ennast ühes Riia raele 7. jaanuaril 1723. aastal saadetud kirjas nimetab „*Ihre Kayserl. Maytt Hoffbildhauer wohnet auf Catharinendahl*“. Bergen'ist on veel teada ainult, et ta hiljemini töötas Riias, kus aastail 1731—1733 valmistas orelikavandi Peetri kirikule.

Praegu kavatses Vabariigi Valitsus Kadrioru lossis ette võtta mõnesuguseid ümberehitusi, et muuta lossi elamiseks kõlblikuks ka talvel, sest tsaar Peeter laskis ta ehitada suvilossina. Kui see kavatsus tõesti peaks määratama teostamisele, tahaksime loota, et ümberehitusega ei tooda uusi muudatusi selle ainulaadse ehitismälestise ajaloolisse arhitektuurilmesse.

August Alle

Samovar ja Ülemiste järvevana

Järve kaldale viib läbi männimetsa rohtund tee sookaalte, sinikavarte ja lopsaka samblaga ummistund kraavega. Palju kordi olen üksinda talland seda rada ja jalutand mööda kallast, silmad kiindunud üle avara veevälja Kalevi linnuse siluetti.

See oli ühel hilissuve kahvatul päikesepaistelisel päeval. Puude varjud tundusid juba sünkjalt külmadena ja nendest levis läheneva sügise kalki ja karget hõngu. Ülal sinises sügavuses ujusid ainult mõned üksikud valged pilverünkad, muutlikud kui vahutombud. Ümberringi oli täielik vaikus: metsa rahu ei segand enam marjuliste, naiste ja laste, rõõmus kilkamine, lõbus naer ega häälitused. Laotasin oma palitu maha ja istusin, riputades jalad üle kõrge turbaperve. Mu ees virvendas nõrgas tuules Ülemiste sinine pind ja sahises

juba luituma ja kuivama löönd pilliroog, mida olid näpistand esimesed öökülmad. Üks valge liblik lendles ekseldes ringi ja võttis viimaks suuna põiki üle järve. Ma saatsin ta julget lendu oma silmaga, kuni ta sulas roostiku taga valge täpina sinisesse. Kas jõudis ta kunagi pärrale, oma unistuste kaugele rannale? Või nõrkesid enne tiivad ja ta langes sinisesse vette kui valge nərbund õis, saades maisupalaks aplale ahvenale.

Siis äratas mu tähelepanu imelik nõrk vürin ja pään pöördes silmasin oma lähedal kalda ääres pilliroo ladvas hilist kiilide armastajapaari. Uhkelt põristas isane oma päikese käes mitmevärviliselt helkivaid tiibu, vägevalt vibutas ta oma loogas selga. Ja emane surus end anduvalt kogu oma tuksleva kehaga isase vastu. Kaua kostis nende

meeletu armumäng poolkuivand pillirool. See oli nagu võimas hüüd ja kutse elu uuestsünnile, kirglik protest sügisele, kes oma külmad ja kahutavad hallaküüned oli välja sirutand igasuguse elu ja halja taime järele. Viimaks sirgus armatseva isase keha, ta sätendavad tiivad laiusid ja kõrges kaares üle roostiku lendas ta minema, kuna emane abitult sagis joosta mööda pilliroovart sinna ja tänna, edasi ja tagasi, kuid, leides viimaks sobiva mõra, kandis sinna asjalikult ja hoolikalt oma hilise armuvilja. Ent ialgi ei sirgu sellest armuseemnest sellist poega kui sätendavate tiibadega uljas isa, et vastu lennata värskete tuulele ja säravale päikesele, ega tütart, kes oleks nõnda armatsev-õrn ja hoolikas kui ema, sest juba esimene hallaöö kustutab selle eluloote.

Siit põiki üle järve paistab Lasnamäe valge tulitorn ja kalda ääres ulatub veest kivimürakas, kus istudes Linda on kibedasti nutnud, oma lese-põlve üle kaevates. Ja veel rohkem pahemalt ker-gib Kalevi kalmult Toompää uhke siluett oma stiil-sete ehitiste ja sihvakate tornidega. Olen teda nii palju kordi siit järve kaldalt imetelles vaadelnud, küll rõõsa kevadhommiku päikese kumbluses, küll suvel kuumal päälõunase õhu helkivas virvendu-ses, vahel süngelt ja trotslikult seisvana loodetaeva palangu tagapõhjal või salapärasena kui muinas-jutu linna valge öö sumedas udus.

See on muistse kuninga kalm, kes vallutand maa ja rajand linna. Suursugune ja stiililt ühtlane oma ehitiste põhjamaiselt kaine gootika ja baro-kiga. Kuid siiski kesk seda üldist kooskõla on võõrastav, et üle linna domineerib monstrum, mis kui rusikas tungib vaatlejale silma, — see sibula-kuplite prostoi vaselasu! Issand olgu armuline rõhujale-ehitajale, kes tuli ja Kalevi kalmu päit-sisse püstitas hiigelsuure läikimakuüritud vask-s a m o v a r i, mis oma mõõtude ja kassikulla säraga valitseb linna ja varjutab maad, kuid veel enam neile, kes seda nüüd ja ikka veel edasi sallivad!

Vahel sekka ärgatakse küll nagu unest, hõõru-takse rusikatega silmi ja tunnistatakse, et kas on ikka samovar või on kesk söögilauda muidu vask-sibulate lasu, siis lüüakse lokku ja tehakse ilusaid kavandeid Toompää ümberplaneerimisest ja -ehita-misest, kõik ikka suures stiilis ja laias kaares, kuid peagi vaibub kõmu ja kõik need kaunid kavad ja projektid rändavad kõige paberi teed korvi või paremal juhul mõne kantselei kalevi alla. Ja hari-lik surelik, kodanik, harjub sellega pikapääle kui paratamatu pahega, mis küll on vastik, kuid millest lahti ei saa, kuna rahvaise-minister mõne aja pärast tagant järele mõtleb, et küll ma ikka võisin olla kitsarinnaline ja ebatollerant oma venelasest ligi-mese vastu, et kippusin tema, ehk küll vastu rahva tahtmist, meie söögilauale asetatud ja interjööri-

mittesobiva samovari kallale! Ja lõpuks, tont võtku kogu seda kupatust, sest on siis minul vaja seda lammutamise või ümberehitamise tolmu, mis võib mu kõrgeltkantava nina väga ebameeldivalt turt-suma panna! Sest välismail on tuhandeid vene emigrante ja neil on ka veel vanast hääst ajast side-meid ja suhteid, Eestil on ka välismail saadikuid ja selle tõttu võib ebameeldivaid ütlemisi tulla... Kas mulle seda suurt pahandust ja hingerahu rik-kumist vaja!

Neid vanu tuttavaid mõtteid mäletsedes lames-kelin käsipõsakil järve kaldal sel kaunil sügissuve päeval. Mõnulesin soojal päikesepaistel, mis kogu kehha imbutas magusat roidumust. Korraga oli kuulda männiokste praksumist ja puude vahelt ilmus nähtavale vanamehe kogu, kes pikkamööda minu poole liikus mööda kaldapäälsel teerada. Ta kandis vana randlase kulund kaabut ja raskeid vee-saapaid ning suulõpmest tolknes tal pärlmutriga kaunistatud tüseda kahaga piip. Minu juure jõu-des peatus ta, pöördudes laia, kuid juba küüra vajund pihaga vastu päikest, silmitses mind tera-valt, võttis piibu suust ja teretas mingisuguse ime-likult kumiseva häälega. Ent kõige imelikumad selle halli habemesse kasvand vanamehe näos olid tema sügavale auku vajund silmad, mille põhjas küdes nagu sajandite mure ja vimmm.

Siip silbilt ja sõna sõnalt sobis meil aegapidi pikem jutt. „Jah, ajad on rasked, väga rasked,“ kaebas tundmatu vanamees. „Oli minulgi vanal inimesel oma koht ja teenistus, aga nüüd olen selle juba aastaid kaotand, olen määramatuks ajaks ametist vallandatud. See on sellest ajast, kui venelased sinna Kalevi kalmu päitsisse oma vasksamovari püsti vinnasid. Oli siin taanlasi, sakslasi ja roots-lasi, ning kõik oli korras. Igaüks neist ehitas linna edasi ja ma lootsin, et ta viimaks ükskord ometi saab valmis ning mina oma saatuse poolt pääle pandud needusest pääsen ja rahuga oma halli pää võin mulda panna. Kuid siis tulid need neetud tiblud ja — vaata, mis nad on selle linnaga teind,“ seda öeldes viipas ta oma piibuga laias kaares Toompää poole. „Senikaua kui see kassikullaga võõbatud peletis säääl püsib, ei saa linn valmis ega minu hing rahu. Kord oli mul juba lootus, et eest-lased, kes ise jälle peremeesteks saand oma isade maal, selle lammutavad või ümber ehitavad, kuid see lootus osutus petlikuks ja vene samovar särab üle eesti linna endises hiilguses. Ja mul ei ole enam mingit mõtet pimedail sügisööl linna väravas vahtidelt pärimas käia, kas linn saab valmis või mitte.“

Vihaselt midagi oma ette habemesse manades toppis vanamees oma piibu täis, raius tuld taela, popsutas piibu põlema ja minuga jumalaga jättes kadus ta vimmas piht peagi männitüvede varju.

Eesti keele ja kirjanduse õpetusest koolis

Sauna-Antsu oma hobune
Kitzberg.

II

Siin vaadeldgem nüüd üht eripõhjust, miks praegune kool ei anna küllaldast eesti keele oskust. See peitub niihästi aine kavas kui selle tegelikus käsitluses. Kumbki ei pane küllalt rõhku keele õigekeelsuslikule oskusele. Kavas on määratud küll teatav grammatikakursus, see võetakse ametlikult läbi ja arvatakse, et asi on korras.

Kuid asi ei ole veel kaugeltki korras. Esiteks sellise üldjoonelise puht-deskriptiivse grammatika läbivõtmine, nagu seda on näiteks isegi Muugi oma, ei puhasta veel õpilaste keelt nende vigadest; see annab enam ülevaate grammatilisest terminoloogiast ja mõisteist. Neile tuhandele ja ühele üksikveale, mida õpilased teevad, ei juhi see mingit tähelepanu ja seepärast need saavad edasi kesta kõiges rahu. Nende kõrvaldamiseks, resp. vähendamiseks vajaneb hoopis teissugune grammatika ja meetod. Päälegi teadmised selles šabloonilises deskriptiivgrammatikaski unustetakse suurelt osalt pea. Ülemate (3-nda, 4-nda, 5-nda) klasside õpilasil on järel vaid tumedad ja ebamäärased mõisted, näit. objektist ja selle käändeist eesti keeles; ei osata vahet teha lihtsa atribuudi ja objekti vahel, ei tunta olulisi grammatika termineidki. Õigekeelsuse peenusist pole juttugi. Mis kasu on siis olnud kõigest sellest keele õpetusest algkoolis ja kahes alamas keskkooli klassis? Vaja nii õpetada, et olulised ja tarvilised teadmised püsima jääksid kogu kooliajaks, mõned kõige olulisemad koguni eluajaks.

Kuidas seda saavutada? Korduva, üha uuesti korduva, päalekäiva õpetamisega, aastate jooksul, kuni viimse klassini. See on praegusis oludes tarviline.

Kuid siin on kava takistuseks, mis määrab ülemais klassides (3—5) ainsaks kavaliseks õppeaineks kirjanduse, millele läheb kogu rõhk, tähelepanu ja huvi. Keeleõpetus jääb üsna kõrvale või kõrvaliseks asjaks. Õigekeelsuslik oskus ei parane kuigi palju, grammatika mõisted ja terminidki hakkavad ununema.

See seisukord tuleb sellest, et kava koostajad nähtavasti lähtuvad sellest vaatest, et alamad klassid on sooritand oma keeleõpetusliku töö ja seega õpilased oskavad keelt; seepärast erilist keeleõpetust ülemais klassides ei olevat enam vaja.

See vaade aga on ekslik ja kahjulik ja see on kujunenud sellest suurrahvaste olude šabloonilisest ja orjalikust kopeerimisvaimust, mis meil valitseb. Ei osata näha meie erilisi olusid.

Keele- ja kirjanduseolud suurrahvastel, keda meil eeskujuks võetakse ja matkitakse, on kooli seisukohalt meie praegusist järgmiselt erinevad:

1) Neil on kirjakeel kindel ja väljakujunenud; kogu kirjandus ja ajakirjandus ilmub ühesuguses õiges keeles; säält õpilased vigu külge ei omanda. Ka kõnekeel on õigekeelsuslikult kindlam, vähimalt harit perekonnis. Teatav õigekeelsuslik oskus kujuneb säält seepärast kergemini, nagu iseenesest ega ole koolil põhjust sellega erilisel tegutseda.

2) Nende (saksa, prantsuse, inglise, vene) kirjandused on meie omast mitu kümmend korda suuremad ja vähimalt 10 korda väärtuslikumad. Säält on, mida läbi võtta. Seda maksab õpetada.

Ent meie keel on alles väljakujunematu, meie õigekeelsuslik oskus nõrk ja vaevaliselt omandatav; meie kirjandus suhteliselt väike (nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt).

Nüüd mitte pannes rõhku keele õpetusele, s. o. seda õpetades niisama vähe kui suurrahvad oma keelt, ei õpeta me oma õigekeelsust kätte ega kiirenda küllaldaselt selle tasapinna tõusmist, ja teiselt poolt tarvitades eesti kirjandusloo õpetamiseks niisama palju tunde kui suurrahvad oma kirjanduseks, võtame oma väikese eesti kirjanduse 10 korda üksikasjalisemalt läbi, kui seda teevad prantslased, sakslased, inglased oma kirjandusega.

Meil käiakse nähtavasti järgmise loogika järele: et prantslased oma koolides põhjalikult käsitlevad oma Molière'i ja Hugo'd, inglased oma Shakespeare'i ja Dickens'it, sakslased oma Goethet ja Schillerit, siis arvatakse, et meil tuleb niisama suure tundide arvuga käsitleda oma Kreutzwald'i, Koidulat, Wildet jne.

Kuigi on küll ühelt poolt nii, et iga rahva kohus on põhjalikumalt tundma õppida kõike oma, sellepärast et see on oma, jääb ikkagi tunne, et mitmete eesti kirjanike läbivõtmiseks tarvitatakse meil liig palju klassitunde. Üks eesti keele õpetaja ütles mulle, et tal Anna Haavale läheb läbistikkku 7 tundi, Söödile 5 tundi, Ennole 6, Tammsaarele 7, Metsanurgale 5, Juhan Liivile 10, Ridalalle 5, Suitsile 10, Tuglaselle 10. Ja umbes niisama palju kuulukse tarvitavat rida teisigi õpetajaid. Kindlasti seda on liig palju. Anna Haava, Enno, Sööt, Tammsaare, Ridala, isegi Juhan Liiv ei vääri nii suurt tundide arvu. Anna Haavale, Söödile ja Ridalalle oleks küllalt pühendada 2 tundi (rohkeimalt 3), Tammsaarele 3 (või koguni 2), Metsanurgale 3. Isegi Suitsile ja Tuglaselle on 10 palju, viiest-kuuest oleks küllalt*). Päälegi

*) Muidugi on need ettepanud arvud ligikaudsed ega pretendeeri ühelegi absoluutsuselle.

käsitellakse ju viimaseid veel ühenduses üldülevaatega Noor-Eesti liikumisest. Enno võiks rahuliku südamega hoopis välja jätta.

Üldse ei maksaks elavaid kirjanikke, kes alles täies mehe-eas ja loomistegevuses, koolis niiviisi käsitleda, nagu oleksid nad klassikud. Nende objektiivseks hindamiseks puudub alles perspektiiv, mille annab vaid teatav ajaline kaugus. Päälegi neid loetakse ju väljaspool kooli niikuinii.

Ka mõne vanema, minevikku kuuluva kirjaniku kallal peatatakse liig kaua. Nii mõndki neist ülehinnatakse meil praegu, näit. Kitzbergi ja Juhan Liivi.

Ja uuemat pornograafiat, arvan, ka ei maksa koolides käsitleda.

Ka kirjanikkude elulugude liig pika ja üksikasjalise läbivõtmisega patutatakse meil. Tarbetu aja raiskamine. Niikuinii unustatakse. Nii mitmele oleks küllalt 10—20-realisest lühikesest notiisist, — oletades, et see oleks trükit kirjandusloos —, kus ära tähendat oleks kirjaniku sünnikoht (maakond, kihelkond, mitte ainult vald, nagu teeb Kampmann), haridus, elukutse, iseloom, aastakümme või -kümned, kuhu langeb ta loomingu kaaluvam osa (nii näit. Tammsaare, Ridala, Sööt, Metsanurk, Kitzberg, Luts j. m. m.). Ainult mõned harvad üksikud väärivad põhjalikumat ja üksikasjalisemat esitust (Kreutzwald, Jannsen, Koidula, Juhan Liiv, Wilde).

Ka mõnede teoste kallal pikem peatumine on kasutu ja vähe otstarbekohane (näiteks Kitzbergi külanovellid, Tammsaare „Tõde ja õigus“). Nende ja nende taoliste käsitelmine ja läbivõtmine koolis on tühi ajaraiskamine. Need pakuvad vähe nii vormilises kui sisulises suhtes. Jälle ainult üksikud harvad teosed väärivad üksikasjalisemat käsitelu („Kalevipoeg“, „Mahtra sõda“, parema puudusel ka Kitzbergi draama „Libahunt“, ja vahest veel paar teost mõnedelt muudelt kirjanikelt). Ja need siis tõesti põhjalikult.

Üsna asjata ja otstarbetu on, kui luuletaja läbivõtmisel lastakse kõigil õpilasil isiklikult läbi vaadata kõik selle luuletaja luuletuskogud. See võiks sündida ainult referaatidena üksikute õpilaste poolt väljaspool klassitunde kirjandusringides. Sundusliku ülesandena oleks täiesti küllaldane, kui õpilased klassis ja kodus loeksid ja analüüsiksivad teatava valiku käsiteldava kirjaniku luuletusi, mis leiduvad kirjandusloolises krestomaatias ja osalt ka kirjandusloo õpperaamatus endas näidistena. Nii oleks Anna Haavalt, Söödilt, Ridalalt, Juhan Liivilt küllalt ä umbes kümmekond luuletusi.

Mõned uusimate meetodide pooldajad toonitavad ja praktiseerivad üksikute teoste põhjalikku käsitelmist ega taha meeleldi tunnustada kirjanduse ajalugu. Kuid kardan, et niiviisi võib langeda teise ühekülgsusse. Sest siis võib juhtuda, et õpilased küll tunnevad, ja hästigi, üksikuid teoseid, kuid neil jääb ebamääraseks üldülevaade kirjanduse arenemisest, selle järkudest, nende järkude laadist ja taustast (tagaseinast).

Muidugi üksikteoste lugemine ja nendega tutvunemine peab olema kirjanduse läbivõtmise aluseks, kuid teiselt poolt peatagu silmas, et üksikteoseid loetakse, neisse süvenetakse, nende üle mõeldakse järele, nende puhul unistetakse (kui nad mõjuvad) küllalt ka väljaspool kooli, pärastises elus; süstemaatilist ülevaadet aga isiklikul algatusel kuigi palju ei omandata, selle peab andma just kool kirjandusloo läbivõtmisega.

Siin tuleb hoiduda kahe äärmuse ja ühekülgsuse eest: kirjandusloogu ilma kirjanduseta ja üksikteosed ilma süstemaatilise ajaloolise ülevaata kogu kirjanduse arenemiskäigust. Kuldse kesktee leidmine ja pidamine on siin olulise tähtsusega.

Ka õpperaamatute küsimus on tähtis. On päda- googe, kes õpperaamatuile ei anna kuigi suurt tähtsust. See on kahjulik pädagoogiline iseäratsemine. Ainult siis saab — muude tingimuste ühesugused olles — parimate tagajärgedega ja vähima aja ning energia kuluga õpetada mingit õppeainet, kui on õpetajal ja õpilasil tarvitada head sellekohased tööriistad — õpperaamatud.

Kahjuks puuduvad meil veel siamaani häd ja mõnusad kirjanduse õpetamise ja õppimise raamatud koolidelle. Meie keskkooli õpilasil (3-ndast kuni 5-nda klassini) peaksid kirjanduse õppimiseks olema, s u n d u s l i k u l t k õ i g i l, järgmised raamatud:

1. Kirjanduse ajalugu — umbes 200 lk. See oleks väikese eesti kirjanduse kohta kooliraamatuna küllalt täieline, väga detailne. Loetava luule alalt võib see suure osa (mõne kirjaniku kohta suurima või koguni täielise valiku) sisaldada näidistena tekstis. Lõpus võiks olla lisadena ülevaade kirjanduslikest vooludest, mille puhul ja millega ühenduses antakse ka väike ülevaade maailmakirjanduse tähtsamaist nimedest, päaleselle veel lisanäidiseid, luulet ja vahest proosatki.

2. Kirjanduslooline krestomaatia — ligi 200 lk., käsitav kogu eesti kirjandusloogu, luulet ja proosat, ja sisaldav ühtlasi ka näidiseid maailmakirjandusest.

3. Poeetika (ehk kirjandusteooria) — ka mitte suur raamat, mis käsitelb värsitehnikat, luulestiili vahendeid ja nähtusi, kirjanduslikke vorme, liike ja voole.

Kui need kolm raamatut — muidugi hästi koostet — on igal keskkooliõpilasel sunduslikena olemas kolme aasta jooksul (3-as, 4-as ja 5-es klass), siis suurem osa õpilasi loeb nad kindlasti juba huvi pärast läbi, loeb neid üha uuesti ja õpib paratamatult kirjandust tundma. Siis ka õpetaja vaev vähe- neb märksa: ei ole tal siis vaja nii palju seletada, dikteerida, õpetada elementaarasju; tal jääb aega üle anda täiendavaid teateid, lisanäidiseid, detaile tarbe korral ja aranagemise järele, elustada õpetust, luua meeoleolu, õhkkonda, äratada huvi. Ta võib kirjandusest rohkem huvitet õpilasile kätte juhatada sellekohaseid allikaid. Aga teatav põhimaterjal peab õpilasil olema trükituna alati käepärast.

Nüüd aga, kus meil veel ei ole õpilasile kätte anda neid raamatuid, peavad eesti keele õpetajad läbi ajama ilma nendeta, töötama primitiivselt, nagu palja käega, raiskama aega dikteerimisega tarbe korral. Ja õpilased märgivad puudulikult üles, vigadega sõnades ja, mis veel pahem, pärisnimedes (sellest hoolimata kui õpetaja kirjutabki tahvlile) ja õpivad selliste ülestähenduste järele. Kes puudub, sel jääb mõnigi tähtis asi vahele. Kooliraamatud — kõigis aineis — peaksid olema nõnda koostet, et nad ühtlasi oleksid ka iseõppimiseks teataval määral, nii et õpilased ja muudki õpimulised võiksid neist nõutavaid teadmisi omandada ka väljaspool koolitunde.

Pääleselle need läbivõetavad teosed, mille lugemine on õpilasile kohustuslik, peavad kooli raamatukogust õpilasile saadaval olema küllaldaselt arvul, nii et vähimalt iga kahe klassiõpilase kohta oleks 1 eksemplar ja nad saaksid neid lugeda peaaegu kõik sama-aegselt. See ei oleks sugugi nii võimatu, kui aga tahetakse. Raha liigne, kui vähendada neid summasid, mis kool kingib lõbusõitude ja matkade (ekskursioonide) toimepanemiseks, mille tähtsust, tarvidust ja „arendavat“ mõju meil jällegi suuresti liialdetakse. Ekskursioonid on meie oludes üldiselt lõbu ja luksus, millele ei tohiks kulutada raha, niikaua kui õpilaste jaoks puuduvad tarvilised raamatud kooli raamatukogudes.

Tähendetagu, et sunduslikult loetavate ilukirjanduslike teoste arv ei tohi mitte olla väga suur, vaid tuleks piirduda ainult kõige olulisemaga. Muidu muutub kirjandus tüütavaks ja vastumeelseks. Sest ilukirjandus on ju määratud vaba nautingu allikaks, mida inimesed loevad huvi ja lõbu pärast.

Seepärast teatavate teiste teoste lugemise võib määrata ainult soovitavaks, või koduste kirjandite või referaatide käsitlusaineks üksikuile õpilasile.

Et praegusel hetkel enamjaol koolidel ei ole kogudes küllaldaselt arvul neid tarvisminevaid raamatuid ja et ei ole õpilasil tarvitada ülalmainit kolme õpperaamatut, siis hoolimata sellest et eesti kirjanduse õpetamine keskkooli ülemas klasses on esikohal emakeele õppekava järele ja sellele pöördhku pannaksegi, tuleb suurem osa õpilasi meie keskkoolidest välja puudulike ja nagu juhuslike teadmistega ka kirjanduse alal. Ei evita (omata) ülevaadet ajajärkudest (näit. ärkamiseajast), ei selle nooremast ja vanemast kirjanikupõlvest, ei ajajärgu üldtaustast (tagaseinast), ei teata, mis aastakümnesse langeb ühe või teise kirjaniku toodang. Ka poeetika alal on teadmised lünklikud: paljud lõpetavad keskkooli, ilma et teaksid, mis on daktül, heksameeter, sonett, tertsiin; stilistika mõistete, nagu eufemismi, pleonasmi, hiasmi tundmisest pole rääkidagi.

Ei tunta ka hästi meie rahvalaulu ja selle värsheituse iselaadi ega keelt, vaid enamasti on sellest kaasa võetud mingi igavuse ja kahvatuse mulje, jah sellest rahvalaulust, mis teatavas mõttes on huvitavam ja väärtuslikum ning peenem kui suurem osa meie senist kunstluulet.

Jah, kõik kursused, kongressid, näitused, emakeeleõpetajate päevad on tühi paraad ja raha raiskamine, niikaua kui meil ei ole õpilasile kätte anda tarvilist kirjandust ja häid õpperaamatuid.

Kirjandus on heljuvam, ebamäärasem, painduvam asi; selle kursuse võib paisutada laiemaks või suruda enam kokku. Keel oma grammatika ja õigekeelsusega on täpsem, konkreetsem. Siin ei või me keeleoskusele kahjuta vahele jätta teatavate õigekeelsusküsimuste käsitlust. Sest eesti keele peame lähemal aastakümneil välja arendama tarvilisele kõrguselle ning kindluselle ja rahvale kätte õpetama. See on esmajärgulise tähtsusega rahvuskultuuriline ülesanne.

Mis aitab üksi kirjanduse tundmine ja et on süvenetud Kitzbergi „Sauna-Antsu oma hobusesse“, kui pärast kooli lõpetamist kirjutetakse vigadega.

Seepärast peaks kirjanduseõpetuse kõrval keeleõpetusel ka olema tähtis koht õppekavades kuni keskkooli lõppklassini.

Kõrgemais klasses peaks olema õigekeelsusliku oskuse süvendamine (objekt, lauselühendused, sõnajärjestus, murdevead, „tõved“, vastuoksused), võõrsõnade tuletus, ülevaade eesti keele leksikaalsest koosseisust, uute sõnade soetamine, keeleuendus.

Keele käsitlemine ei ole sugugi kuiv, vaid võib meie eriliste olude tõttu — on ju meil noor, alles kasvav, kujunev, kiiresti arenev keel — olla vägagi huvitav, kaasakiskuv, passioneeriv! Ja ka sugugi mitte vähem arendav kui Kitzbergi külanovellid.

Siis hakkaks meie koolidest välja tulema noorsugu, kes oskaks paremini ja peenemini eesti keelt ja kes on kursis meie keelearendamisküsimustega, ja selle tagajärjeks oleks keele kiirem arenemine ja jõudmine soovitavale eesmärgile: ühiselle tasemelle teiste kultuurkeeltega.

Teiselt poolt aga veel enam kui keskkoolis, raisatakse algkoolis kallist aega tühiste asjade lugemise ja käsitlemisega. Juba algkooli lugemikud näitavad seda, mis suurelt osalt koosnevad tühiseist, vesiseist, väheütlevaist paladest, mis õpilasi ei arenda ega edasi vii. Võib ütelda, et meie algkooli-lugemikud vähemalt pooles osas oma tekstides on rumalaksjätmise lugemikud. Algkoolis on pääleselle veel teine ajaraiskamise ja suurelt osalt rumalaksjätmise õppeaine: kodulugu. Kasulikum meie rahvahariduse tõstmisele oleks, kui osa selle õppeaine tunde kasutetaks parema lugemistehnika ja kirjutamisoskuse õpetamiseks.

Kuid loodetavasti säälggi edaspidi muutub olukord, ja kui siis ka algkool hakkab paremini ja intensiivsemalt õpetama eesti keelt ja selle oskust, paraneb see ka keskkoolis tunduvalt, kes siis saab parema ettevalmistusega õpilasi. Siis tõuseb üle maa, kogu rahva seas eesti keele oskus ja keele areng kiireneb ja saavutab oma küpsuse. Sel oleks teisipidi teatav mõju ka meie kirjanduse arengisse, mille tõsiselt ja jäädavalt väärtuslik ja klassiline järk on alles ees.

Gustav Suits

„Sangarid“

Veel kord „Kirjanduslik Orbiit“.

Nad nõuavad endile juba mõnda aastat tähelepanu, need valmivad ja ikka veel valmimatud valgused. Aga väikeste kildkondade lahud! Need takistasid nähtavamalt koostiiru.

Isevärki süttivusega sihtlesid ja kibelesid annikundlased. Teistsuguste rakatusrekordite poole näisid rühkivat bumeranglased, vallatusteski töötavad poisid. Eri lahtrites uppisid tagasihoidliku juti ja jutuga urgart-suiklased.

Kes häätahtliku erapooletusega püüdis oma rada käia nende ülikoolilinna magisterlikkude ja tudenglikkude ringikeste keskel, sel oli vahetevahel põhjust hämmastuda nende üksteist pisen-dava partikularismi pärast.

*

Aga siis sündis imetegu kohvikus. Miks mitte ka selle kultuurasutise ees ja taga. Oli nagu oleks alanud uus ajastu: uue sugupõlve peitmatud ja peidetud annid hakkasid üksteisele liginema. Said jagu oma senisest vastastikusest põrnitsemisest. Ole meheks, võta märku nooruse ühendavast, kohustavast ja kandvast ideest! Ei ole me ju enam lapsikus puberteedieas. Seesuguseid võib mõne küll ka kilda sokutada. Aga sul ja mul, vennikene, juba 30 kevadet, temal juba üle 35 aasta turjal (ei mäleta, kas aastavõrra Semperist noorem või vanem). Eks ole me nii siis juba küllalt täiskasvanud kõrgema ja kõvema noorusjoone tõmbamiseks ikka veel eeltolgendavate nooreestlaste ja allakäivate siurupiitlaste vastu, üheskoos küllalt toekad enda maksmapanekuks, jah, isegi Maksva Korra maksuma panekuks?

Ja nii võiski neid annikundlasi, neid hiirekondlasi, neid vaiksemat mesti katsesarvi korruga kohata samas trobikonnas, veljestumismärgiks võetud eestiladinakeelne metaafor niivõrd kõrgele orbiitlev, et üllas ühisüritus enam mõeldav ei olnud ilma nina püstitamiseta. Saabus „noorema generatsiooni“ endateostuseks käima pandud „Kirjanduslik Orbiit“.

Ilmus segaste sihtjoontega numbrinäapsukene ajalehe kaustas. Paremad palad — natukene novelli, värssi, poleemikast vaba informatsiooni katkeid — oleksid võinud ka mujal aset leida. Ei täitnud see hilisnoorurite ilmetu enesetutvustus isegi nende lähemate vaimuhõimlaste „ootuste lootusi“ (nagu seda kahjatses varjunimi *Eldo Rado* vana-aasta õhtul „Päevalehes“).

Oojah! Selle „Orbiidi“ lahtikeeritamine pidi ju miskisugust relva tähendama. Kui kord äiata selle tähtedelaotusest haaratud ranga riistapuuga, mis jääb siis järele meie „Maksvast Korrast“, meie „sombunud kultuuriõhustikust“, meie elust eraldunud nooreestlaste „estetismist“? Midagi muud kui paanika. „Kirjandusliku Orbiidi“ esimese numbri

ilmumine sünnitas teat ringkonnis paanikat — nii kehkesidki meie naljasangarid, kelkisid isegi oma ennatu esietenduse natukesega („K. O.“ nr. 2).

Kus kõmakat ei olnud, sääli ei olnud ka kõige araverelisemal „esteedil“ põhjust hädakisa tõsta. Eks olnud „Kirjandusliku Orbiidi“ toimetuse juba ise ette kurtnud „iga võõra vastu kindlasti kaitstud tsunfti“ pärast. Aga ei pea mitte kadetsevalt salgama meie noorempõlve sangarlikku tahtedünaamikat, uue jõulise meelelihtsuse idusid peab juba varakult tähele pandama — möönas orbiitlane O. Loo-rits oma päevalehelises uueaasta läkituses („Aegade ja põlvede vahetus“).

Olgu.

*

Olgu eile, olgu täna: „Las' kasvame me tõusev sugu!“ Teretasin neid tänaseid vanempõlve vastu indlejaid „Olioni“ esimeses numbris nagu pisut ladvikuid poegi, kes võiksid veel õppida ka vastutust otsmikule võetud pretensiooni ja eeskava puudumiseni lihtsustunud uperkuutide eest. Otse orbiiti püüdmine on kena, kallid nooremad kirjanduslikud ja akadeemilised ametvennad. See ärgitus annab tunnistust häast maisest isuteadvusest. Sihipäraselt tõusvate ja loojuvate rändtähtede teerada on kahtlemata ilusamaid nähiseid maailmas.

Kas orbiidi keeritamist siis just õpinguis takistunud tudeng on juhtimas, see on teine küsimus.

Viimatimainitud „Kirjandusliku Orbiidi“ küsimus selgus iseendast pärast meie sangarite esietenduse märkimist „Olioni“ esimeses. Ah, ma arvasin siis, et kes juhib ladinakeelsuseni õpetatud rühmanimetuse lahtirullimist, sel orbiidi sisuteadvust vähemalt enam vaja ei ole otsida sõnaraamatust. „Kirjanduslik Orbiit“ juba poleemilises käigus, saabus ärgitajate ja kuraasitajate teine number: selles vaatab toimetuse „suuremaist leksikonest“ alles järele, mis orbiidi sõnamõiste õieti tähendab („K. O.“ nr. 2).

Kenakene iseteadvus küll!

Nii löi sihisegane orbiitlemine kohe alguses sikisakilist tiiru. Imestasin juba „Olionis“ selle ärgitava kõrgesõidu vastuoksusi. Otsekui muulast teesklevate nimemärkide nuketega ja omakeelt kangestava võõrasmurrakuga maisemasse lihtsusse; rahvalikumasse selgusse! Vasturääkimistega iseenda koondises las' käia vastutõukamistesse teel ettepuutuavaga! Ei meeldi, et on teisi võistluses etteküüdnud noorkirjanikke, pihta R. Janno „Metsmehele“! Aga mitte küllalt ajas ligiolevate nähiste vastu tõukamisest: saab „Orbiidiga“ ometi hudida ikka veel varjutavat „Noor-Eestit“!

Siin said sikisakilised kuulda, et nad ula hudivad. Võib ju senise üksteise põrnitsemise asemel kõõrdi vahtida nooreestiliselegi rühmaliikumisele

ja ise võimalikult asemele kippuda. Aga see ei ole mitte tänapäevast eestleitav. „Noor-Eesti“ tõelisele koostoimisele tuleb tagasi vaadata, seda ühisaktsiooni saab otsida kahe revolutsiooni vahelt 1905—1917. Üht kirjandus- ja kultuurajalukku läinud rühmitust ümber lükata? Ei maksa üritadagi.

Ega me ajaloolise „Noor-Eesti“ vastu mõtlegi võidelda, järgnes orbiitlaste õiendus: „rakendume võitlusse nooreestiliste kodukäijate vastu“. („K. O.“ nr. 2.). Tagant veidram loogika, A. Kivika „Minia-tüüridest“ tuttavate tarkumaluste laadi. Aga kanna! Ka viirastustega võitlemine võib valmistada raskusi. Need kolaskid võivad alles paistagi pika kasvuga. Ega muidu „Vaba Maale“ hiljuti Tartust poleks teatatud: orbiitlaste laudkonnas litsutakse nooreestlase nimetusele juba „kuradi“ juure („Kohvi ja kunst“).

Aga veel otsesemaid raskusi võib juhtuda löök-lausega: „mooramees on läind“. Teadke, et need, kelle nurki mööda te nuhite, elavad ja edasi töötavad. Soovite kokku pörgata — olge nii lahke! Ei, esiotsa sooviti ainult vastust ankeedile: milline peaks olema meie „noorpõlve kirjandus“. Katsusin kahtlasi usutlejaid omalt poolt vastuküsimusega: milline peaks olema nooreestilisest arenguskeemist vabanemine. Peitsin naeratuse: „Kunagised nooreestlased pöördusid vastust otsides oma eeskavalistele küsimustele küll enne kõike iseeneste poole — —“.

Pärast „Kirjandusliku Orbiidi“ kolme numbrililmumist ei tarvitse enam peita naeratust. Aga kui ilikumisele vastata ilikumisega?

Tahaksin siis teada, kui palju saab virilaid nägusid.

*

Luuletai M. A. Laanessaare aknast ei ole loober paraku kunagi sisse kasvanud. Aga ikka veel heroiseerib ta rehkendava relativismiga rabelevat põikpäisust, see Laanessaare Anni.

August Annist on saanud noorempõlve eriteadlane kirjanduses, kultuuris ja maailmavaates ringi filosooflemise jaoks. Pisut karrikatuurilt pildistab ja tutvustab teda ta enese kogudus järgmiselt: „Mõni asi täita jumalaüksi kas või kolm „Orbiiti“ järgimööda. Jah, Anni on paljuütlevamaid neist orbiitlevaist sõnasangareist, kes oma käsikirju trüki lasevad viimistlemata, mustandlikult — „kõigegega, mis sääl iganes leidub, ka surnukskriipsutet sõnad“. Süüdistatagu sellist algupärast eneseusaldust veel epigonismis, lööbib „Kirjanduslik Orbiit“ ise (oma 3-das nris).

Mis tuleb välja, kui mustandlik sõnasangarlikkus ei oma ei järjekindluse selgust ega julgust mõtlemises? Keerdu keerdleb siis põikpäine ja palju-sõnaline targutlemine. Olgugi et juba muidugi aeg on esteetilise elamuse kasutust pidada naiivsuseks. Siiski mitte sendiastmestiku, vaid eetilise väärtusastmestiku tahet tuleb eksalteerida maksimumini.

„Kuid ega palju ei looda“.

Mõistate nüüd lühidalt nende eeskavalise ankeedi ideoloogilist kõrgemat kaart „Kirjandusliku Orbiidi“ teises numbris. Tõmbab aga ankeedi algataja oma lohisevate lausete lõõtsharmonikat „monotoonse tühisaine uputuse vastu, selle vastumatu vaimuse vastu, mis isegi Tammsaare suurromaani on „paiguti teind otse lobaks“.

Mine puid lõhkuma ja pesu rullima, Tammsaare!

Kui Sa ei oleks andnud intervjuud ühele „Vaba Maa“ sullepoisile, kes teab, siis oleks Sinu „Tõde ja õigust“ ehk vähem lobaks loetud ka Tartu targa kirjandusdoktorandi koguduses. Aga Sa olevat ütelnud, et nooremate uudisteostes puudub eelmise põlve kunstihõng. Seda ei oleks Sa mitte pidanud ütleva. Veel vähem oleks Sa tohtinud midagi halba kõnelda kultuurkapitali päikese mõjust noorkirjanikkude ja nende teoste kiirele sigivusele.

Ei tea, kui õigelt Sinu sõnad olid edasi antud. Aga vaata, kuidas andekas Albert Kivikas nende vastu kohe „Orbiidi“ alguses puristas, nagu oleksid Sa isiklikult just teda ja ta sõpru mõelnud. Ei tea, kas see puristus pidi tõendama esteetilise elamuse kasutust või ette tähendama orbiitliku turukupja tulekut. Osatas pärast Sind siis O. Kurmiste „Rahva Sõnas“ otse orbiitlasi: kui kõik nii ringi käib, kuhu siis need siirud ja viirud mujale ikka tiirlevad kui Kulka päikese poole!

Nüüd Kivikas alles pahvatas. Sinu poolt lähema aadressita öeldud ja pihta võetud sõnad olid saanud lööksõnadeks. Samas „Orbiidis“, mille kõrgemal kaarel Anni tõmbas oma ideoloogilist harmoonikat, hüppas Kivikas jooneall Kurmiste vastu välja nagu poisikeseohtu Küla-Rinaldini: „Sabarakk! Järelmäletseja! Niisuguste vastu olgu terav me p u s s ja p i i k!“ („K. O.“ nr. 2).

See rikkumatu süütuse räuskamine ja kuraasitamine peab siis veenma. Aga kus meie oleme? Kuhu meie niimoodi läheme? Kas ulakate löögiriist ongi siis see „noorema generatsiooni“ relv? Tahate tõusta kirjanduslikku orbiiti ja hüppate välja nagu pussisangar põõsikust.

On siiski ka arukat ühtekuuluvust selles ähmuses maailmas, Tammsaare! Kui Sa kiusavale usutlejale mitte ei oleks vastu tulnud, kui Sa oma kodus hädabitööd end mitte ei oleks eksitada lasknud, kui Sa oma „Tõde ja õiguse“ peitu oleksid jäänud, siis ei oleks ehk silmad veel nii äkki avanenud nägema, mis mesti noorsandid need kohvikuis õieti kobistelevad, kirjanduses kerklevad ja ärgitades ärplevad.

Igatahes ulaharitlased!

*

Mis on juhtunud Fr. Tuglasega? Muidu teatavasti hästi vastutulelik kirjanduslik ühistegelane, algavate andide avitaja, valmimatute valguste teele talutaja. Aga keeldub nüüd igasugusest koostööst ruumiliselt nii läheda kohvikuveljestoga.

„Kirjandusliku Orbiidi“ enda 3-dast numbrist kuuleme, miks. Miks minu ankeedi-vastusele taktitu toimetusmärkus oli juure lisatud. Palutud kaastööd ei kohelda nagu kutsumatut võõrast.

Kallis sõber Friedebert! See on Sinust võrnatult ilus, et Sa otse minu pärast mossis oled kuraasitavale kasvatamatusele. Mis too täppekene sangarite kommetes tähendab! Aga minul oleks põhjust pahandada nende veelgi kasvatamatute apostrofeeringute pärast, millega säälsamas Sinu loorberite avanseerimise lahkust tasutakse. Ma ei imestaks, kui Sa iseenda pärast ki pisut juba paljude paneksid nende Albertite, Augustite ja Oskarite virilaid lõustu.

Poliitikasse need kaksangarid nüüd enam oma tahtedünaamikaga palju ei vehi: on oma eilse „Dünamisega“ juba nina kõrvetanud. Tahtsid kodanlise keeluseaduse vastu paar julgemat plaksu teha, aga tuligi huvituvate võimude ees varsti sorr! „Dünamis“ häbinurka pandud, arvavad nüüd nähtavasti sangarlikumaks ümber sorkida kirjanduslikul ja kultuurilisel alal. „Orbiidiga“ vaevalt käiku pääsenud, vehivad Sind juba mitmekordseks äbarikuks nagu jätilased: nooreestiliseks „esteediks“ (nooreestlane ja esteet kuulukse selles kambas ju tähendavat sõimunime); poliitiliseks pelgur-pagulaseks („veel pole seni üles leitud 1905. a. mässumehe Friedebert Tuglase hauda“); kunagiseks ilukirjanikuks, aga sellest hoolimata taidurlikuks kultuurkapitali kliendiks („ainsaks, kes saab juba aastaid alalist toetust kultuurkapitalist mitte ilukirjanikuna, vaid kirjandus- ja kultuurajaloolasena“). Aga mitte küllalt sellest Sinu valesuuruse norimisest 1-ses ja 2-ses numbris. Kolmandas numbris nõõgitakse juba ka Su kirjandusajaloolisi uurimusi: oled neid „elukutselisi ja palgalisi esteete“, kes minevikku püüavad kunstlikult suuremana näha ja näidata oleviku elavaist jõududest. Või kes muu kui Fr. Tuglas on kirjutanud selle volüümika Juhan Liivi monograafia, mida mõnitatakse koguni erilises läkituses soomlastele („no ütlege nüüd veel, mis poolest teie Kivi meie Liivist ees on“ („K. O.“, nr. 3).

Arvasin ikka, et Sa kahe juhtiva kirjandusliku organisatsiooni esimehena veel meie kirjandusliku elu eesotsas sammud. Aga nüüd tuleb keegi kaksangar, kes oma nägu ja nime peidab. Irvitab: „Muuseumi kõige oma Ilo ja Eloja!“

Kallis Friedebert Tuglas! Kas see üliõpilastest, magistritest, doktorandidest ja doktoritest haritlashamide veljesto siis tõesti ei taipa, et inimene nende keskel võib saada aafrikapalaviku? Kes meie palgalistest esteetidest Aafrikasse ei ole saanudki, et Sa end sääil õnnelikumaks oled võinud tunda õigete moorameeste, pärisneegrite ja pärispärdikute keskel. Kartaago varemestest rääkimata.

*

Aga võib ka ilusasti koju jääda. „Estetistlikult surnuaialt kodukäijaks“ — on nad juba tihanud

ütelda. Meie kodus ja koolis, originaalis ja tõlkes elavad kunstiviirastused ei näi neile tõepoolest rahu andvat: mis kord proosas või värsis on moodustanud elava ja ilusa terviku, see ei lähe nii hõlpsasti lõhki nagu kirjanduslikud orbiidid. (Mõned „Kirjandusliku Orbiidi“ otsalised teenivad juba nüüd kaastundmust. Kaebavad, et asi kipub piinlikuks. Nii, nii. On ju neid saadetud isegi Oxfordi, ja teiste õpinguile on siinsamas Tartus võidud häätahtlikult kaasa aidata. Nähtavalt ja nägematultki.)

„Orbiidi“ ülespuhumisega kipub meie sompunud kultuuriõhustik nii siis veel enam sompuma. Aga kunagine Hi-Ha-He võib ju ka veel seda nooreestiliste „hauahääle“ fantastikat tuulutada. Mis oleks, kui muu seas näokatte tõmbaksime neid nägu ja nime peitvaid sangaritelt, kes „Kirjanduslikus Orbiidis“ käivad libahundiks? Teeme algust.

„Eiei, maskid maha!“

Nii hüüdis O. Loorits siinsamas „Olioni“ teele minnes („Meie kultuurelu Jaanuse pale“). Eiei, kahepalgeline Sangar-Oskar ise: kirjutasid kui Oskar Loorits oma uueaasta läkituses, et masside hooaeg on möödunud ja noorpõlve isikulise heroismi ajastu alanud; „Kirjanduslikus Orbiidis“ mängid aga salamahti päris pööblilikku „Massinimest“! Kui see ebamassinimene end arvab oma varjunimega küllaldaselt kaitstud olevat, siis alles võtab enesele väljenduse vabadusi. Siis vannub meie filosoofiadoktor nagu paljasjalgne pätt: „Kurat võtku, uskame kah!“ Nii kurjustab ta mineviku pettepillide rakendamisele „Liivi usundi“ rakkete pääsedes. Ei arvaks kuuluvat samasse ametkonda selle rahvaluule eradotsendiga, kui ta oma arhiivametist käib telgitaguseid tuhnimas. Otse hämmastavalt lühinägeline noorõpetlane, kui ta „loomingu veevärgi“ kõrval katsub uurida „kultuuri mustavee torustikku“! Aga edasi tuleb juba „lampkast“ — ja mis veel edasi, seda võib lugeda „Enesepaljastuses Soome „tulekandjaile“ („Kirjanduslik Orbiit“ nr. 3).

Soome „tulekandjate“ näod venivad kahtlemata laiale naerule, mõeldes vennasdoktori telgitagust kutset. Puss ühe, vilkopp teise käes — nii orbiitleme. Tõmba, Anni, oma ideoloogilist lõõts-harmonikat!

Sama „Orbiit“ sisaldab Kivika lugemisväärse referaadi Broder Christianseni teosest „Das Gesicht unserer Zeit“. Kolmejärgulist stiiliastmetikku võidavat eraldada olevikus: Ü (üleilne) stiil, E (eilne) stiil, T (tänapäev) stiil, millest juba kasvamas H (homme) stiil. Eks tule kuhugi kahe viimati mainitud mänguliigi vahele paigutada ka meie pussi-vilkopa- ja harmoonikasangarite stiil? Viigem see lihtsalt uue P-stiili lahtrisse. Paras paik ja nalja lõpp.

Kes kirjanduslikku orbiiti rühib nii ebaesteti- lisi, nurgataguseid ja virilaid teid mööda, see ei jõua sinna kunagi.

Fontään.

A. Starkopf.

PALLAS'E NÄITUSELT

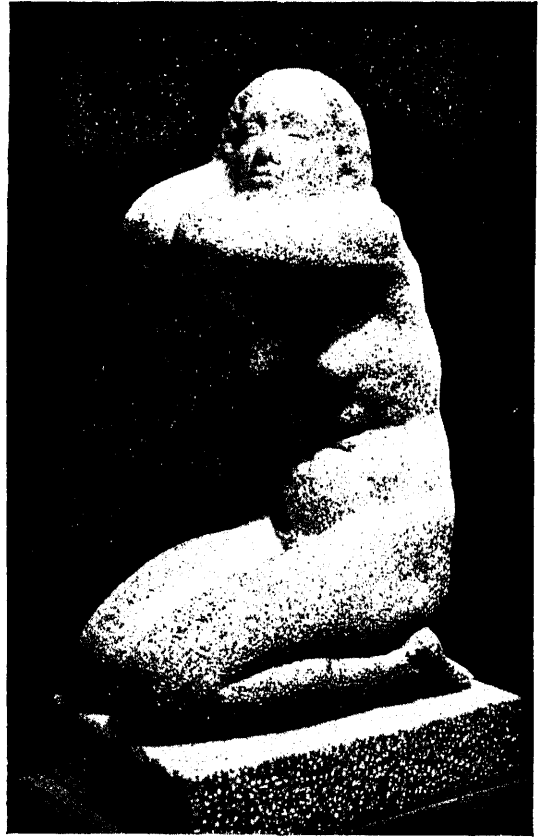

Andumus.

A. Starkopf.

Möttes. V. Melnik.

Hommik. V. Melnik.

Istuv naine. A. Starkopf.

Lahti kirjanduspoliitikast!

Kultuurkapitali asutamisest saadik on eesti kirjanikkonnas käimas kõikide sõda kõikide vastu. Kuna selle kapitali igakordse jagamise „sendiastmestikku“ enam-vähem määrab eelnenud kirjanduslik hinnang, siis ei saa see loomulikult rahuldada mitte kedagi. Kes meist ei tunneks, et teda on liiga madalalt hinnatud (liiga kõrgelt eesti kirjanikku ei osatagi hinnata), ja kes meist ei leiaks tarvilikuks protesteerimist ning virisemist, kui mitte avalikult ajakirjanduses, siis vähemalt oma isiklikus tutvuskonnas? Varemini sündis see kirjanikkude nähtav ja nägematu rabelemine oma huvide eest kaks korda aastas, aga nüüd on noorem kirjanikkude sugupõlv selleks asutanud alalise parlamendi: oma ajalehe.

Oleks muidugi naiivne arvata, nagu moodustaksid need noored „kirjanikud, teadlased ja kultuuritegelased“, kelledest mitmed oma nime esmakordselt avalikkusele tutvustavad, mingi „klassiteadliku“ organisatsiooni. Ei, nende keskel tuleb ette „põhimõttelisi lahkuminekuid“, nende seas tekib hõõrumisi nendele omase inimliku kadeduse tõttu. Kirjad teavad kõnelda, kuidas mõnedki neist on käinud üksteise pääle kaebamas kolmandate isikute juures. Ja avalikeski sõnavõtmistes üksikud neist on teinud küünarnuki-tõukeid teiste praeguste rühmakaaslaste suunas. Kuid kuna vanasõna ütleb, et üks inimene ei ole lahinguväljal sõdur, on need noored „kirjanikud, teadlased ja kultuuritegelased“ heitnud ajutiseks kõrvale omavahelised arved ja ründavad nüüd ühise sumptina kuulsuse ja — kultuurkapitali kantsi.

Mis on siis laiemale lugejaskonnale määratud loosungid nende sõjalippudel? Võitlus noor-eestilise „kunsti autonoomia“, „estetismi“, „individualismi“, „müstitsismi“ vastu, „elust võõrdumise“ ning „aristokraatia ja pööbli“ eraldamise vastu. Arenemine „maisema, lihtsama ja inimlikuma elusuhtumuse suunas võrreldes eelkäinud põlvega“. („Kirjanduslik Orbiit“ nr. 1, „Lugejaile“). „Lähtekohaks ja püüdesihiks ärgu olgu mitte raamat, mitte teooria“, vaid „konkreetsed kogemused ümbritsevast elust.“ („Kirjanduslik Orbiit“ nr. 3, O. Urgart: „K. O. ankeet“.) Kuulun isiklikult „Noor-Eesti“ varasemate „matjate“ hulka, kirjutasin juba 1915. aastal „Tallinna Kajas“: „Individualistlik esteetitsimine läheneb oma hauale sõjamüriinas... Romantilise unistuse aeg on möödas, läve ees seisab jälle sissenõudvalt tänapäeva karm realiteet. Kunst peab taas lähemale astuma tõelikkusele.“ (Vt. „Lehed tuulde“, lhk. 28.) Ja viis aastat hiljemini arendasin „Postimehes“ artiklis „Raamat ja elu“ samu mõtteid: „Üsna loomulik, et elu, rahvas, käesolev moment hakkab taas saama selleks tulipunktiks, millele pöörduvad kirjanikkude pilgud. Kirjandust tahetakse eeterlikkudelt kõrgustelt tagasi tuua sotsiaalsele pinnale. On küllalt euroopa vormikul-

tuuri teadlikust jäljendamisest.“ (Vt. „Lehed tuulde“, lhk. 38). Nõnda et ma ei mõtlegi vastu vaielda „Kirjandusliku Orbiidi“ loosungitele: need on tulnud nagu minu omast sulest. Tahaksin ainult märkida seda, et „orbiitlased“ on oma tõdedega jäänud hiljaks, et nad püüavad sisse murda — lah-tistest ustest.

Kes ei taha silmi kinni pigistada iseseisvuse-aegsele eesti kirjanduse arenemisele, sellele ei saa jääda märgatamatuks, et see arenemine on läinud järjekindlasti elule lähenemise suunas. Olles erapooletu ei saa ühtki meie vanemasse ja keskmisse generatsiooni kuuluvaist ja praegu loovaist kirjanikest enam süüdistada mingis „individualistlikus esteetitsemises“ ega „müstilises aristokratismis“. „Noor-Eesti kui rühmaliikumine on minevikus, loomevõimelised nooreestlased aga on üle astunud oma hauakünkast. Suitsu „Kõik on kokku unenägu“ ja Tammsaare „Tõde ja õigus“ igatahes jäävad „elulisteks“ teosteks, mida ei suuda kõigutada „orbiitlastegi“ piigid. Kuid tuleb tähele panna ka kirjanikke väljastpoolt „Noor-Eesti“ rühma. On's Metsanurk mingi „vaimuaristokraat“ või tema „Jumalata“, „Kindralipoeg“, „Viimne päev“, „Punane tuul“ eluvõõrad teosed? On's elust võõrdunud Luts oma lihtsais „väikest inimest“ kujutavais jutustisis või koguni Roht oma „ajakohaseid“ probleeme haarata püüdvais romaanes? Kas ei ole küllalt aktuaalne Raudsepp nii oma tänapäevselt häälestatud piiblidraamades kui päris ajakajalis komöödiais? Kas ei leidu ohtrasti elulisi motiive Barbaruse, Visnapuu, Underi viimastes luuletiskogudes?

Kuid küsimus ei seisagi minu arvates niipalju selle või teise kirjaniku „elulisuses“, kui just „noorte“ põhimõttelises vaenus kõige „vana“ vastu. See on noorusele omane opositsioonivaim, „poe-gade“ viha „isade“ vastu, mis püüab eest ära tõugata kõike, mis takistab või vähemalt kujutellakse takistavat nooruse eneseteostusepüüdu. See on teadlik ja tahtlik eelmise sugupõlve „arhiiviaseta-mine“, mida katsutakse põhjendada koguni isesuguste teaduslikkust nõudlevate teooriatega (O. Urgart „Orbiidis“ nr. 2 ja O. Loorits „Päevalehes“ nr. 1, 1930). Iseenesest ei võiks ju selle kõige vastu midagi olla, seda tuleks, niipalju kui see taotleb arengut ning edu, koguni tervitada. Kuid siin peaks silmas pidama kahte asja: et selles robinas eest ära ei lükataks elu- ning loomevõimelisi „vanuseid“ ja „keskureid“ ja et nende asemele püsti ei upitataks tühji kotte.

Nooruse praegused ideoloogid kangesti tahavad tõendada, nagu oleks eelmised sugupõlved (vanem ja keskmine) „annud meile juba oma parima“ ja nagu ei oleks „ uut üllatavat säält-poolt enam loota“ (O. Loorits). See on nüüd küll väide,

mida mitte millegagi ei saa põhjendada. Vastuoksa: kas ei kirjutanud Kitzberg oma parimad draamad just 50. ja 60., Wilde „Jutustused“, „Tabamata ime“ ja „Pisuhänna“ 40. ja 50. eluaastate vahel, kas ei annud Tammsaare „Tõe ja õiguse“ oma 50. sünnipäevaks? Miks te siis ei taha kannatada, kuni praegused „keskurid“ on saanud „vanuriteks“, miks te nii väga ruttate nende mahamatmisega — arhiivi? On see siis nii väga tarvilik meie kirjandusliku edu nimel? Lubatagu lisandada, üks teie omi magistreid, kellel kõik targad raamatud käepärast, A. Oras, kirjutab sel teemil: „See on pikaäagne töö, mille filosoofilisema osa esimese sissejuhatava kõite avaldame vahest neljakümneaastasena.“ („Kirj. Orbiit“ nr. 3.) Nii et varemalt ei saa teie oma rünnakut isegi mitte „filosoofiliselt“ põhjendada. On üldse üks väga kahtlane asi see elavate kirjanikkude „surnuksarvustamine“: siin olgu teile hoiatavaks näiteks Friedebert Tuglas. „Noor-Eesti“ III albumis arvustas ta „vaese omaks“ Eduard Wilde ja Ernst Petersoni, aga praegu, kirjanduseajaloolises perspektiivis, paisab Wilde vähemalt pää jao pikemana Tuglasest ja Petersoni „Paised“ ning „Rahvavalgustaja“ kipuvad kõvasti võistlema Tuglase toodanguga (väljarvatud ainult „Felix Ormusson“ ja „Saatus“). Praegu on Tuglas ilukirjanikuna päevakorrast kadunud. Ta on vaid kahe „sõbraliku“ asutise — Kirjanikkude Liidu ja Kirjanduse Seltsi — president ja avaldab korraga kahes trükis reisukirju Põhja-Aafrikast — Baedekeri ja „Perno Postimehe“ järele.

Meie kirjanikkude noorem sugupõlv on seni teinud päämiselt kirjanduspoliitikat, aga kirjandusliku loomingu alal on ta alles vähe annud välja-paistvat. Ei ole siis ime, et eelmine sugupõlv tema vastu on pisut skeptiline ja oma üksikute esindajate kaudu sageli koguni vaenuline. See on ju üsna loomulik ning inimlik: kui noored vanemaid kolleege vägisi tahavad elusalt „maha matta“, siis sunnib lihtne enesealhoiu instinkt vastu astuma neile enneaegseile „peielisile“. Kuid selles omavahelises heitluses tuleb ilmsiks üks väga huvitav seik: noorte „põhimõtted“ lubavad teiste kohta väljendada kõike, ka kõige labasemaid „turuteateid“ („Orbiidis“ on sisse seatud sellekohane nurk), aga nende üle ei tohi keegi avaldada isegi mitte tagasihoidlikku arvustust, muidu on kohe tüli lahti (näiteks G. Suitsuga). Kõik olgu aina kiitev, kõik ülistagu nende teoseid geniaalseiks ja neid endid ilmeksimatuiks; sest enne neid oli tühjus („eesti kirjandus on ainult mõni aasta vana“, nagu väidab N. Andresen) ja nendest päälle algab ajalugu.

Kas see ongi see töötatud „maisem, lihtsam ja inimlikum elusuhtumine“, mille poolest üteldakse lahku mindavat eelmisest põlvest? Vastuses „K. Orbiidi“ ankeedile A. Anni väidab, olevat teada, kelle poole kaldub sotsiaalpoliitiliselt „sulekehvistu sümpaatia“. Kuid kui selle „kehvistu“ sümpaatia kaldub kehvistu poole, siis ei oleks tal mingis suhtes põhjust kadestada oma ligimest: ametivenda, samasugust proleeti. Ma ei ole veel siamaale näinud ühtki eesti kirjanikku, kelle aineline seisukord oleks kadestamisväärne. Et üks teenib ja „saab“ mõnikümmend krooni rohkem kui teine, see ei ole oluline. Kuulakem, mis lausub O. Urgart (juba mainitud vastuses ankeedile): „Kuid ärgu peetagu end paremaks kaasinimesest, ärgu usutagu endas peituvat „jumalikku sädet“, mis naabril puuduks... Oleme kõik reamehed ja väärtuste vahekorra määrab töö.“ Tunnustatagu siis ka, et mõnel neljakümneaastasel on rohkem tööd seljataga kui teisel algajal, ja ärgu loetagu nii väga kadedalt sente, mida saab esimene. O. Loorits oma „ideoloogilistes“ artiklites kaebab alati, et meie avaliku elu suuri pahesid olevat intriigitsemine ning klatš. Kuid kas mitte samast intriigitsemise- ning klatšihimust Loorits ei lase lendu („Olion“ nr. 1) mitte millegagi põhjendatava „anekdoodi“ „Berliini poliitseist, kes otsivat veel siamaani taga lokaalist lokaali pummeldavaid boheemlasi, kes ikka oma arved tasumata unustanud“? Ja „Kirjanduslik Orbiit“ käib oma ideoloogi jälgedes ning edendab oma veergudel, eriti „turuteadetega“, kõige puhtamat intriigitsemist ning klatši. Ei, ei: tehtagu siiski vahet kohvikus kuulnud lobajutu ja kirjandusliku arvustuse vahel, nõutagu enestelt sedasama „ausust ja vastutustunnet“, mille puudumist teistele ette heidetakse.

Noorpoet J. Schütz oma ennastülistavas artiklis („Looming“ nr. 10, 1929) kiitleb muu seas sellega: „vabadussõjast võtsin tegelikult osa Pihkva taga, kuna tookordsed boheemlased „vallutasid enamlasilt“ Viljandi!“ Isiklikult võiksin sellele lausele vastu seada järgmise: tegin tegelikult intensiivset rahupropagandat ajalehes „Võitluses“, kuna tookordne „revolutsiooniline luuletaja“ Schütz ühes vene valgekaardiga läks Peterburi vallutama! Kumma tegevus sotsiaalpoliitiliselt oli „elulisem ja inimlikum“, seda otsustagu ajalugu. Ja üldse: lubagem, et meie tegusid ja teoseid arvustavad teised, mitte meie ise. Vähem kirjanduspoliitikat (s. o. intriigitsemist ning klatši), rohkem otsest loomingut. „Poliitika“ abil võib ju ajutiseks eest ära lükata neid, kes miskipärast ette puutuvad, aga „poliitikaga“ ei saa asendada seda, mida nõutakse igalt kirjanikult: tööd, teoseid, uusi väärtusi.

B. Linde

Me kultuurilise tutvustamise teid.

Me senised kogemused on näidanud, et meie kultuuri saavutised võiksid leida vastuvõttu välismaal, kui aga osataks seda õieti juhtida. Seda on kinnitanud eesti kunstinaäituse korraldamine Soomes ja isegi Pariisis, olgugi et viimases see pidi sündima suurte takistustega korraldusaparaadis, nagu see teisiti ei saa ollagi, kui kohapeal puudub

inimene, kes oleks selleks tõsiselt kaasa aitamas, sest ükski kodumaalt tuleja ei oska niipea kohanedada võõrastele oludele.

Me välissaatkonnad ei tule meie kultuuri saatvate tutvustamisel peaaegu arvessegi: neis teotsevadel inimestel puudub kas huvi meie kujutava kunsti, kirjanduse ja muude kunstialade vastu, ega suuda nad siis ka midagi teha neil aladel, või nad on liialt koormatud oma ametialaliste otsekoheste töödega. Või kui nad aitavadki kaasa mõnes kultuuraktsioonis, siis toimivad sel alal nii laialt, et pärast tuleb hulk aega sipelda selle kaasabi tagajärgedes, nagu kinnitavad seda Pariisis peetud kunstinäitusega tekkinud hiigelvõlad. Seepärast peavad meie välissaatkonnad jääma igasuguses kultuurpropagandas kasutamiseks kõlbmatutena peaaegu täitsa kõrvale.

Võiks ju veel loota me Välisministeeriumi juures olevale Informatsiooniosakonnale, mille ülesandeks on ka meie kultuurpropaganda välismail. Kuid teinud kokkuvõtte meie kultuurilisest välispropagandast kas või seni ilmunud väljaannete järele ja võrrelnud neid arvult kui ka väärtuselt Leedu ja Läti vastavate väljaannetega, peame, otsekoheks olles, tunnistama: selles oleme kindlasti kaugele maha jäänud oma naabritest. Milles seisavad sellise nähise tõelised põhjused, on muidugi raske mõnes reas väljendada, pealegi eemal-seisjale jäävad need ja just tõelisemad põhjused seitsme luku taha.

Kõigepealt peame konstateerima, et meie kümne-aastane riiklik paljas olemasolu on juba tekitanud paljudes välismaalastes huvi me kunstiliste väljenduste vastu, kuid kõik need huvilased pörkavad kokku võitmatute raskustega: ei ole anda neile suuremates kultuurkeeltes teoseid, mis võimaldaksid neil ulatuslikumalt tutvuda meie vaimueluga. Ja needki huvitundjad valguvad tagasi ning võib-olla nende uudishimu haihtub jäädavalt.

Kui näiteks Berliinis korraldatud kunstinäitus oli suureks fiaskoks, siis kindlasti liituvad siin selle põhjustajatena korralduse põhimõtetalageduse ja teostuse saamatuse kõrval ka eelinformatsiooni puudus. Säärasel juhul on loomulik, kui meie etnograafiline kunst ja kubistlik maal kõrvuti võivad tekitada tõepoolest ettekujutuse Balti ranniku tsuulukafritest, pealegi kui seal juures on seismas kõik muud kui heatahtlikena valguseheitejaina kultuurikandjate ajaloolised pretendendid.

Eelpoolsed vaid möödudes riivatud vähesed kõverpeeglilised nähised, mis on ainult juhuline valik peaaegu ammutamata tagavaradest, peaksid juhtima meid otsima oma kultuurpropagandas uusi teostusvõimalusi, eelistades neid, mis mujal on juba kasutamist leidnutena andnud vägagi viljakaid tagajärgi.

Kui meie ei suuda täiendada oma Välisministeeriumi Informatsiooniosakonda kultuurpropagandalise sektsiooniga, siis oleks meie oludes ometi teostatav kas või paari inimese rakendamine sellele hädavajalisele tööle, milles me oleme nii maha jäänud oma naabritest.

Saksa kirjanduslik-kunstilistes ajakirjades on käsitletud küsimust ja leitud olevat väga vajaline, et asutataks saksa kultuurpropagandaks kultuuratašeede kohad Saksa välissaatkonnades. Kuivõrd vajab seda saksa vana ja tunnustatud kultuur, on muidugi raske öelda, kuid selline kultuuri vahemees tohiks olla eriti vajaline just noortele rahvastele, kelle kultuur peab veel hankima tunnustust ja vajab samal ajal vaimlisi välismahlu. Sakslaste poolt soovitatud kultuuratašeede instituudi on teostanud just kultuuriliselt mahajäänud ja noor riik Jugoslaavia, kes asutas alguses ühe kultuuratašee koha ja nimelt oma Praha saatkonna juures, nimetades selleks tuntud kirjandusteadlase dr. Dragutin Prohaska. Kui viimase paariaastase tegevuse tulemused olid küllalt viljakandvad, siis asutas Jugoslaavia valitsus veel teise kultuuratašee koha Varssavi saatkonna juure.

Olen võinud heita pilgu dr. Prohaska paariaastasele tööle Prahast ja tutvuda selle kirjanduslikkude väljendistega tema kirjutiste kaudu tšehhi ja serbia ajakirjades. See töö kannab kõige pealt kahepoolse informatsiooni ilmet, millega aga on seotud kindlalt oma rahva kultuuri sirgjooneline propaganda. Prohaska serbia kirjanduseajaloo tšehhikeelne väljaanne, — kõnelemata tema muudest arvukatest kirjutistest, — on loonud Tšehhis kindla huvilaste ringkonna lõunaslaavlaste kirjandusele ja on sellega sissejuhatanud paljude serbia kirjanikkude loomingu menu tšehhi kirjandusilmas, küll eriraamatuliste tõlgetena, küll lavastustena. Ja tšehhi kirjanduse kaudu on siis jätkunud mõnegi serbia kirjaniku tutvustamine teiste, läänepoolsemate suurte kultuurrahvaste juures, nagu näiteks serbia geniaalse näitekirjaniku Ivo Wojnovič'i toodangu võidukäik läände, mis algas just Tšehhis. Kirjandusliku propagandaga on liitunud serbia kunstnikkude näitused, näitlejate ja näitejuhtide vastastikused külaskäigud ja kestmangi töö võõrastel lavadel.

Võib-olla ei ole meil vajaline siduda kultuuratašee ülesandeid mingi ühe oma välissaatkonnaga, vaid see võiks olla liikuvama iseloomuga ja ümberpaigutatav vajaduse järele ning üksikute päevakorrale kerkinud ülesannete teostamise nõutele vastavalt. Kuid üks tohiks olla kindel: mingil kujul vajame meie selliste kultuurpropagandaliste ülesannete täitmist. Algelisel kujul olid sellised funktsionärid ajakirjanduslikkude atašeede nime all juba olemas meie riikliku töö alguaastail, vist Moskvas ja Helsingis, kuid nende ülesanded olid liiga piiratud puht-ajakirjandusliku informatsiooniga ja nad kuulusid hiljemini likvideerimisele.

Meie Kultuurkapitali Nõukogugi on juba rõhutanud kultuurpropaganda vajadust välismaal. Seega tohiks olla selle teostamise abinõude hankimine muutunud küllalt põletavaks päevaküsimuseks, mille lahenduse üheks võimaluseks oleks eelpool näidatud ja teiste rahvaste kogemustele rajatud uus tee rahvuslikus kultuurpropagandas, mis oleks ühtlasi aineliselt küllalt kohandatud meie enam kui piiratud võimalustele.

Jooni praegusest inglise luulest

Kuigi inglise luule praegu vist ei ela läbi sama kõrge õitsengu aega kui läind sajandi alul ja keskpaigu, mil mõne üksiku suure nime tõttu terved ajajärgud said esmajärgulise tähtsuse, on elu sel alal väga tihe ja liikuv, ja väljapaistvaid nimesid esineb terve rida. Omal ajal peeti inglasi vähemalt lüürikas romantikuiks *par excellence*. Loodus, peened, varjatuiimate nüanssideni viljeldud tunded, keskaeg ja muinaslood etendasid inglise luules suuremat osa kui mandril, kuigi ka viimasel lokkas eluvõõras, ilu, eksootikat, kaugust ja minevikku harrastav vool. Robert Browning oskas sesse romantikasse tuua realismi, kuid tema oli väheseid erandeid. Alles sajandi lõpul hakkas tulema murrang, ning Oscar Wilde ja n. n. „Yellow Book“ liikumine, mis sai nime kollasekaanelisest ajakirjast, arendasid vähem illusoorset idealistlikku vaatusviisi maailmale.

Ühtlasi hakati hoolitsema ka pisut šablooni kalduva traditsioonipärasuse asendamisest suurema originaalsusega. Juba George Meredith'i väga jõuline ja kangekaelne vaim oli enese valand värsisidesse, mille osalt nurgeline, kuigi alati inspireeritud omapärasus oli jäljendamatu, kuid oma lopsakusega annab teatava aimu hili-semate sugupõlvade laadist. Rudyard Kiplingi hoogsariütmilised sõdurilaulud ja ballaadid lähendasid luulet reaalsusele, kuid olid liiga lihtsatoimised selleks, et mõjutada värsikirjanduse nõudlikumaid tippe. Igatahes saavutasid nad väga suure populaarsuse. A. E. Housman'i „Shropshire'i noormehe laulud“ on kõigele vormi klassikale ja sisu osalisele romantikale vaatamata täis mõrudat elulist tuuma, mis kindlasti aitas süvendada kaas-aegsetes tõelisustunnet. Oscar Wilde'i pinnapäälsemas „Readingi vangla ballaadis“ tundub paiguti midagi A. E. Housman'i laadile ja teemidele sarnanevat. Neis luuletisis on sageli tegemist paljastet, veristet realiteediga. Ning kuidagi reaalsusele lähemale viivad isegi Charles Montague Doughty monumentaalsed mineviku- ja tulevikunägemused. See arkaiseeriv luuletaja oli siiski seevõrra haaratud tahtest anda maailma ehtsana, et ta igasuguse ebaolulise šablooni ja retoorika absoluutse hülgamisega ja kõigele otse näkku vaatamisega saavutas asjatundjaille üllatavad tulemused, kuigi suur publik tunneb teda vähe. Veel praegu figureerib tema suurima viimase kolme-nelja aastakümne eepikuna inglise luules, kelle ainsa võistlejana on mainitav Thomas Hardy oma „Dünastidega“, kui seda teost saab nimetada eepiliseks.

Käesoleva sajandi esimese kümne aasta kestel ei juhtund jalustrabavaid üllatusi. Väga mainitav on n. n. iiri liikumise süvenemine. See iiri kirjanduslik renessanss põhjeneb rahvuslike kirjanusallikate ja folkloori uurimisel ja on viind ühelt poolt uuele romantikale, teiselt poolt uuele reaalsusvärvingule, mille varjundid võetud iiri loodusest ja külaelust. William Butler Yeats ja A. E. (G. W. Russell) on selle liikumise värsikirjutajaist silmapaistvaimaid, ja esimene omandas Nobeli auhinna. Irlased kahtlemata peenendasid ja värskendasid inglise luulet, lisades talle uut fantaasiat ja värvi.

Kuid parajasti enne sõda hakkas puhuma uusi tuuli. Edward Marsh („E. M.“) leidis põhjust antoloogiate koostamiseks, milles tema väidet mööda pidi kajastuma uus inglise luule õitseage. Need värsivalikud, mille päälkirjaks „Georgian Poetry“ inglise kuninga ajajärkumäärava nime järele, sisaldavad kahtlemata huvitavat ja uut, kuigi Marsh'i suured lootused ei olnud täiel määral õigustatud. Suurejoonelisust oli vähem kui mingit realistlikku värsikust ja pakitsevust: Wilfried Gibson, John Masefield, W. H. Davies, Rupert Brooke, Gilbert Keith Chesterton olid kõik täis hoogu ja lopsakust. John Freeman luuletas tõukudest, kes ei suuda ronida üle poti serva ja peavad vintslema igaveses rahuldamatuses nagu inimese tunded. Lascelles Abercrombie tõi filosoofilisema noodi sellesse koori, Ralph Hodgson lendas müstika innukaimaile tippudele. Kuid need nimed ei tühjenda kaugetki Edward Marsh'i antoloogiate sisu.

Populaarseimaiks temal esindatud luuletajaist on vististi saand Rupert Brooke ja John Masefield. Esimene on inglise uusima luule kõige leinatavam kuju. Ta oli elurõõmsaimaid nähteid briti kirjanduses, „Suur armastaja“, kes oma armastusse sulges isegi konservikarbid, kaasaelaja, kes oskas aimata vee all ujuva kala ihhtiomorfset religiooni, kodukoha päikeselisuse imetleja, kelle värsid Cambridge'i lähedal asuvalle Grantchesteri alevile on südamlikumad ja lennulisimat, mis sel sajandil üldse kirjutet. Kuid sõda tõi talle varase haa, millega liitus ikka veel alanematu kuulsus. Ta andis ilusat, temalt oodati suurt.

John Masefieldi naturalism on täis romantilist tunnet. Ta värvid on jõulised ja paiguti brutalsed, kuigi võivad kalduda siniromantikasse, kuid müstika tun-

John Freeman

Tõukud

Tõukudest jutustab Fabre, kes iga päev roomand hiigelpoti serval, mis viletsaid vangistas. Sinna nad peteti aol, mil läks uitma summ, pää vastu saba, kui harilik nälg neid ängistas.

Pää vastu saba päev-päevalt nii voogas neil sõõr, öö järel aeglane öö, neil, kend näljaga rõhuti, tõuk pääle tõuku, päevpäiviti murdmatu sõõr, nälgides, pää vastu saba — siis ussirong lõhuti.

Mõtlin teist, rohelissarviste tõukude parv, aeldes ööl. Roomlesid mõtted kui rong too, libe liiklev — öö öö järgi roomlesid, kaasas neil tusk, mõtete murdmatu sõõr, mis kõneks liig kibe.

Ikka ja ikka ja ikka ja ikka ja taas samad nälgivad mõtted ja sama kiiretu kahetsus, ikka ja taas samad töed, ikka taas, ikka taas, voogava sõõrina pöördumas taas sama kahetsus.

gib isegi läbi jämedajooneliste cockney-žargoonis jutustiste. Selles poeetis liitub ekstreeme, kuid ta vormitunne ei ole eksimatu. Igatahes näitab ta uue põlve julget hakkamist, ja sageli õilistab ta kahmakust suure inglise traditsiooni helkleiv *gloria*.

Ka Gilbert Keith Chesterton'i taolise romantiku ja ekstsentriku luuletisis on uut sõnalist fantaasiat ja suurt kujutelmade julgust. Seda näitab tema uhke meriballaad „Lepanto“, milles metsikult lокkavad idamaa ürgsus ja pääletungiva rüütlitõu halastamatu energia. Peaaegu jazz-bandi pääletükkivusega käsitellakse sõnalist instrumentatsiooni, kuid kogumõju sarnaneb Wagneri avamängude omale.

James Elroy Flecker on samuti sinfoonik. Ta armastab eksootikat, ta supleb fantaasias, kuid ta jooned on halastamatult selged, ta sõnastus sirge ja distsiplineerit. Mõne sõnaga avastab ta teinekord ootamatuid maailmu. Temale meeldis idamaa, mille julmuse ja eluohtruse kajastavad ta luuletised ja näidendid.

Sõda tõi muutuse. Alul idealiseeriv, arenes tulvav sõjalaule ikka valusamaks ja tegelikumaks. Siegfried Sassoon andis edasi kaevikuolu õuduse, kindla eesmärgiga luua sõjavastast meeleolu. See ebaõnnestund, läks ta liinile tagasi, suutmata nautida paremusi neist, kelle seisukorra päästmisele ta oli pühendand oma aju hõõged. Narmastet sõdurihing peegeldub ta julmalt otsekoheseks kirjeldis. Ta on sõjaõuduste suur esindaja

inglise lüürikas. Kui verevalamine lõppes, kui kirjuteti alla vahele, puhkes talt lühike laul, mis sai miljoneile tundekoormate vallandajaks: „Everyone suddenly burst out singing“.

Maailm oli veristet, hingedes midagi kärisevad. Enam ei tundund olevat stabiilsust. Ilmavaade murdus, suured sotsiaalsed vahed kippusid seginema neil, kes päevpäevalt jagand hädaohte ja rõõmu reameestega. Kõik näis relatiivne. See on ilmne Robert Graves'i värsidest, kes iroonia ja hämmastumisega märgib maailma ebakongruentsust ja irratsionaalsust. Edith Sitwell'il katkevad peaaegu viimsed traditsioonilise vormi pidemed ja puistub esile kaleidoskoobiline, sümbolistlik maailm täis valu, hõiskeid, karjatusi ja ruttavust. T. S. Eliot'il see kõik süveneb hämaraks filosoofiliseks vaatluseks. On tekkind kaos, mis sageli võtab ootamatud, kuid kristalsed vormid. Tulevikku me siiski ei tea. Teame, et maailm on komplitseerit, teame, et tunded keevad ja käärivad nagu enne, kuid et mõistus kipub kullisilmselt juure tuhande vahetegemise ja nüanseeringuga, mida väsinid aju esialgu keeldub vastu võtmast. Teame, et närvide tujulemine andub mõnikord edasi vanal ajal kujutlematute vormide kaudu. Teame, et vormitahe on suur ja et on kujunemas uus distsipliiniinstinkt. Kuid me ei aima veel nende lõplikku kuju. Rõõmustugem siiski, et elu jätkub ikka veel ja et ta jätkub oma loomupärase elekterlikkusega.

James Elroy Flecker

Saratseenide sõjalaul

Meie kärmemad saatuse sõidust, viib meid ratsutus,
joobuvaid võidust,
murdma elfenbeinvärava nõidust loode kuningail,
aimavail vast,
et ei sängiks meil siid ega samet, et ei kuulata
naisi me amet,
surre aralt, täis vaibastet rammest, nähes pominal
palvlevat last.
Sängiks leer meil, me hobuste tramp kutsub teele,
kus rünnak ja tamp,
ainult päike ja kuu meie lamp, hiis meil puhangus
lendama last.

Elevante maa metsi ja saari põlgas meel meil,
Meruusse, Balgaari
tood me teras, me täht, võitma vaari kõrkust, näost
kelle võpatub Rhuum.
Välk me Induselt paiskund Hispaania, võimsad
vürstid et varisend maani, ja
näht meil loojangu lai Okeania, koolu vetest kus
rõkatab ruum.
Oli hävingu turg meil Džaluulas, kus meid ostja
vaid kartlikult kuulas —
surma sõel liiga teraselt tuulas, oli mõök kaupur
kirglik ja kuum.

Kõrvearstiks meil ustavaks oda — kelle haiguseks
auahnus, toda
varsti ümbritseb hääletu koda, abiks rohi, mis vänge
ja truu;
kilp meil kurvastas narre — see kuulis sõna, särav
kui vetetants tuulis,
aga kindel kui kalju Stambuulis, et ei murdnud
meid must ega muu;
polnud püsahtust edasiviivale, võimsalt tõstvale
vaprusetiivale:
surnud andsime leinates liivale — võitjaks ülistas
jumalat suu.

Tõlkind Ants Oras.

Muusikaajakirja küsimusi

Kultuurkapitali viimasel jagamisel tõmmati maha helikunsti osas summa, mis oli nähtud ette muusikaajakirja väljaandmise kindlustamiseks. Põhjuseks nimetas üks ajaleht asjaolu, et kristlik välisminister olevat tahtnud seega näidata oma lahkust 9. laulupeo kavast vaimulikude laulude väljajätmise eest. Võtame selle oletuse naljana, kuid lisame samas juure, et muusikaajakirja toetusest ilma jätmise põhjused pidid olema tõesti kergekaalulised: helikunsti häälekandja nähtavasti pole veel kellelegi saanud südameasjaks.

Teame väga hästi, et jagamisel tuli rahadest nappus kätte ja nõudmised ületasid võimalused. Helikunsti sihtkapitali kasutada oli aga ikkagi 25.290 kr., kuna muusikaajakirja vajab ainult 3.000 kr. toetust. Kui nüüd tullakse seletama, et teised summad olnud kõik palju hädalised ja kusagil polnud enam mingit lisa võtta, siis ütleme selgesti ja otsekoheselt: meie vajame veel küpsemist muusikaajakirja tähtsusest arusaamiseks.

Muusika-häälekandja küsimus on sundinud avaldama kahtlevaid seisukohti juba varem, kuid viimase juhtumi puhul tuleb võtta olukord revideerimisele täies ulatuses. Peab jõudma selgusele, kas on muusikaajakirja luksuse, mille puudumine olulist muret ei tekita, või asub ta praegu sellises seisukorras, et võime toetuse ärajätmist vaadelda kui reformeerimise eelsammu.

Muusikaelu arendamine nõuab meilt alalist ning mitmekülgset suhtumist sellesse alasse, mis on täitsa võimatu ilma spetsiaalse ajakirjata. Iga kultuuriline ja majanduslik ala vajab aktiivset jälgimist, samuti ei või meie ka erandit teha muusikale. Siingi peab olema iseseisev keskenduspunkt, mis püüab kinni ning kajastab liikumist tunnete ja teadmiste ilmaruumist. Eriti kibeaks enda häälekandjate võib muusikale kujuneda praegune olukord, kus ajalehed ilmutavad kunstiküsimuste vastu väga tagasihoidlikku huvi. Seejuures kalduvad isegi põhimõtted ja vaated sattuma soovimatute eestkostmistele alla. Niisiis muusikal peab olema oma häälekandja, kui tal tahetakse lasta elada iseseisvalt ning takistamatult.

Tulles küsimuse juure, kas ehk senine muusikaajakirja oma ilmega pole esile kutsunud kahtluse selle eksisteerimise vajaduse suhtes, peame otsekohe tunnustama õigeks põhimõtte, et ilma tarviliste eelkäivate korraldusteta ei tohi siin esile kutsuda absoluutset seisakut. Kui igasugusele kinnisvarale tehtud obligatsioonivõla ülesütlemine pikema tähtaja ette näeb, siis käesoleval puhul ammugi peame seisma valvel kultuuriliste ehitiste varisemise eest. Ära võtta ainsam muusikaajakirja toetussumma tähendab toimida üllatavalt. Pole siin kaaluv mingisugune oletatav ega ilmne põhjus.

Kui aga oleme juba teinud vea ja antennid enneaegu läbi lõiganud, siis tõmbame maha ka mastid. See tähendab — kui oleme muusikaajakirja ilmumise loomulikud võimalused ettevalmistamatult katkestanud, siis loobume ka senistest alustest, mis ei vasta me vajadustele.

Juba viis aastat oleme vaadanud päält, kuidas meil muusika-ajakirjanduse süvendamise asemel tehakse tõsise näoga väikest vigurit, kuna ometi ei puudunud võimalused selle ala soliidsemaks väljaarendamiseks. Nagu näeme kõigist sammudest, pole selgust, mille poole püüda kättejuhtunud volituste nimel.

Senine Lauljate Liidu häälekandja „Muusikaleht“ algas oma ilmumist kiusu vaimus, mille all on pidanud kannatama ta ise ning temas kogu muusika-ajakirjandus. „Muusikalehe“ algatamise puhul polnud asjaomastel tegelastel nähtavasti ülevaadet, millised kohustused tulevad kanda muusika-ajakirjanduse esitamisega. Seepärast kisti olude soodustusel enda kätte ülesanded, mille täitmine oli juba ette enam kui kahtlane. Kui aasta varemini suurte raskustega teed murti „Sireeni“ ja hiljemini „He-

likunna“ kirjastamisele, siis polnud pärastisi agaraid tegelasi kusagil näha. Ometi leidus teisalt tasuta kaastöö andjaid ning ainelisi ja moraalseid toetajaid, et asuda ajanõuete rahuldamisele. Alles kaheksanda üldlaulupeo suurte ülejääkide juures leiti olevat tulnud tund muusika-ajakirjanduse esitamise ainuõiguse omandamiseks Lauljate Liidu poolt. Tekkinud olukorras selgusele jõudmiseks pidasid „Helikunna“ tegelased arvukal osavõtul koosoleku, kus otsustati pöörata Lauljate Liidu poole ettepanekuga luua ühine tugev ajakiri. Omalt poolt võis „Helikund“ kaasa tuua organiseeritud kaastöölistepeere ja kanda koguni kuni 50% ajakirja kuludest. Pärast mõningaid viivitusi asus Lauljate Liit eitavale seisukohale, sest neil oli raha laialt. Ainelistel põhjustel pidid pioneerid loobuma algatatud ettevõttest, kuigi nad kindlasti oletasid Lauljate Liidu poolt väljaantava ajakirja ühekülgsusse kaldumist. Nüüd, viis aastat hiljemini, avaldan ka protesti „Päevalehes“ ilmunud märkuse vastu, kus „Helikunna“ nimel toimetuse teadmata „Muusikalehte“ uue ajakirjana soovitati. Taktiistel põhjustel jäi tol korral õiendus saatmata.

Veebruarikuu 23. päeval 1924. a. ilmus esimene „Muusikalehe“ number, millega algab muusika-ajakirjanduse mõistete uduseksmuutumine. Meie ei vaidle mitte Lauljate Liidu häälekandja kui niisuguse vastu, vaid selle vastu, et ta pretendeerib domineerivale kohale ja toetussummade ainuõigusele. Imestan üldse, et „Muusikalehe“ juures kellelgi meele pole tulnud viie aasta jooksul kordki võtta õigeks vaade: Lauljate Liidu kuukiri ei või olla midagi muud kui ametiühisuslik häälekandja. Kõikide tõsiasjade vasturääkimisest hoolimata on temast tahetud nõiduda välja midagi muud. Sääli on istunud toimetajad, kes üksinda terve numbri täis kirjutasid, ja ka niisuguseid, kes üldse midagi ei kirjutanud, on nähtud monarkia ning parlamentarismi ajajärke, kuid ikkagi pole saavutatud soovitatavat. On siis see meie ainuke subsideeritav muusikaajakiri, kus pakutakse sõna igale „seltskonnategele“, kus loetakse lehekülgi surnuks kummaliste biograafiate ja ajaviite- „lugemise“ ja — otsekoheselt öeldes — kasvatamatult poseeritakse. Isegi korralikku ametiühisuslikku ilmet ei osata ajakirjale anda, sest puuduvad põhimõtted ja sihid; neid otsitakse taga ankeetide kaudu: aidaku kaaskodanikud merehädalisi. Terve rida kaastöölisi läks „Muusikalehel“ põhimõtetel alustel juba alguses kaduma, mõned on peatunud sääli vaid hetke; päätetikkuv reporter näib jooksvat sensatsiooni lõhnade järgi.

Vaadake, mitte ainult sõnadega, vaid tegudega protesteeritakse olukorra vastu. Läänud aastal asutas Tartu Muusikalise Hariduse ja Kultuuri Edendamise Selts uue ajakirja väga kitsastes oludes. Nagu kaks esimestki, võitles ka viimane meie muusika-ajakirjanduse tõsisemate ülesannete eest ega eksisteerinud seepärast, et vahest raha juhtus olema. Minu arvates oleks see ajakiri palju enam toetust väärinud, kuigi ta pisut võõrast ning tehtult tarka üldilmet kandis. Tartu ajakiri lõpetas ilmumise viienda numbriga, kuna puudus raha edaspidiseks teotsemiseks. Eksitus oleks aga arvata, et see ajakiri suri loomulikku surma ja et uuesti ei tõuse valjud protestid tagasitõrjumate kohustuste nimel.

Nüüd kus olude mängus „Muusikalehel“ toetus ära langenud, ei tohi ta sinna enam tagasi minna. Kuigi ühe pesa lõhkumine ja teise loomine pole soovivat, peame juba kõige lähemal ajal asutama uut alustel rajaneva muusikaajakirja. Tartu algatuse jätkamine ei saa tulla kaalumisele, kuna vastav häälekandja peaks asuma Tallinnas muusika tuisksoone lähedal. Kõige sündsam päävari ajakirjale oleks Eesti Muusikute Liit, mis asutatud juba rida aastaid tagasi ja koonab hulga sektsioone muusikakunsti aladelt (heliloojad, instrumentalistid, muusikaõpetajad jne.). Nimetatud organisatsioonile võime

kõige enimini usaldada muusikaajakirja väljaandmise. Kui Lauljate Liiduga ikkagi ühendust otsida, siis võiks temale reserveerida alale vastav osa erilisel kokkuleppel; ajakirja üldisest juhtimisest peaks ta aga kindlasti eemale jääma. Ajakiri, mis haaraks kõik alad meie edeneva muusikaelu avaldustes, tuleb kindlustada sel määral, et mingi äriiline ega vähiklik eestkostmine ei ulatuks takistama tema loomulikku arenemist. Kõige õigem oleks, et Lauljate Liit üldsummadega iseseisvalt oma ametiühisus-

liku häälekandja kirjastab ja vastavatest piiridest välja ei tungi võõrasse valdkonda.

Jääks soovida, et kord juba õpetust võetakse nendest valusatest kogemustest, mida oleme endi nahal tunda saanud muusikaelu organiseerimisel nii õppeasutiste kui ka muude ettevõtete kaudu. Jääks soovida ka muutunud vaatlemise tahet neile, kes saatusliku sammu puhul aastate eest eksisid orientatsioonis. Ärgu unustatagu, keda meie teenime!

Toimetusele saadetud kirjandus.

- M. Jürna: *Üks armastus*. Novellid. 149 lk. E. Kirjanikkude Liidu Kirjastus, Tartus. 1929. H. 3 kr.
- A. Saal: *Valgus hommikust*. Romaan. Ajak. „Oda-mees“ väljaanne. 1929. 154 lk. Pealadu A. Reinholdi rmtkpl. Tartus.
- O. Luts: *Harald teotseb*. Näidend 3 vaat. 55 lk. Pealadu A. Reinholdi rmtkpl. H. 1 kr. 25 s.
- M. J. Lermontov: *Meie aja kangeline*. Romaan. „Sõnavara“ krj. Tartus 1929. 216 lk. Pealadu A. Reinholdi rmtkpl.
- C. T. Strauss: *Buddha ja tema õpetus*. „Sõnavara“ krj. 1929. 70 lk. H. 1 kr. 50 s. Pealadu A. Reinholdi rmtkpl. Tartus.

Kuukiri Eesti Kirjandus, nr. 1, 1930. Tegev ja vastutav toimetaja J. V. Veski. Eesti Kirjanduse Seltsi väljaanne Tartus. XXIV aastakäik. Sisu: August Palm: Eesti esimene poliitiline näidend. Jakob Liiv: Väike-Maarja parnass. „Kalevipoja“ ungari keelde tõlkija Aladár Bán. K. E. Sööt: „Kalevipoja“ läti keelde tõlkija Elina Zalite. Oskar Loorits: Paar sõna Saaremaa vanavarast ja rahvaluule järelkorjandusest. Villem Ernits: Kalevipoegs, igaunu tautas eps. P. Hamburg: Eduard Wilde — Prohvet Maltsvet. Henrik Visnapuu: Hugo Raudsepp — Mikumärdi. M. Sillaots: August Kirsimägi — Puhastustuli ja Richard Janno — Metsmees. Ilmar Reiman: Hendrik Adamson — Kuldsel elukoidikul; R. Kullerkupp —

Toomapäev (Villu võitlused). Elmar Päss: Jan de Vries — Die Märchen von klugen Rätselfösern. Aruanne rahvaluule kogumisest 1929. Lisaks: Eesti raamatute üldnimestik 1921. a. alates, 6. poogen. Tellimishind a. 5 kr., üksiknumbrid à 50 senti. Ajakirjale on antud nägus välimus ja parem paber, võrreldes eelmiste aastakäikudega. Ilmub iga kuu lõpul.

Eesti Arst 1930 — nr. 1, Eesti Arstideseltside Liidu ajakiri, ilmub üks kord kuus Tartus. IX aastakäik. Vastutav ja tegev toimetaja: A. Valdes; toimetuse sekretär: H. Normann. Tellimishind a. postiga 7 kr. 50 s., postita 7 kr.

Eesti Naine nr. 1, jaan., ja nr. 2, veebr. 1930. Naiste ja kodude ajakiri. Väljaandja Eesti Naiste Karskusliit. Vast. toimet. Helmi Pöld. Tegevad toimet. Helmi Mäelo (peatoim.), Elli Aaslava (käsitöö), Aliis Aarike (maja-pidamise osa) j. t. Ilmub kord kuus Tartus. Lisa: „Eesti Naise“ 1930. a. veebr. mustri- ja lõikeleht“.

Väikeste Sõber nr. 1 ja 2.

Naiste Hääl. E. Naisorg. Liidu häälekandja. Nr. 12. 1929. Vast. ja tegev. toim. M. Reisik.

Taluperenaine nr. 1, jaan., ja nr. 2, veebr. 1930. Rahvalik kutseajakiri. V. a. Akad. Põllumajanduslik Selts. Tegev. toimet. Liis Käbin, vast. toim. Veera Köpp, kudemisosa t. Ebba Saral, käsitööosa t. Helmi Treilman.

Lisa: *Last maailm*.

Kasvatus. Kasvatusteaduslik ajakiri. E. Õpet. Liidu häälekandja. Vast. toim. Ernst Martinson.

Vastutav ja tegev toimetaja: **David Karopun**. Väljaandja: **Georg Naelapea**. «Postimehe» trükk, Tartus 1930.

K R E E M

REGINA EXTRA

Parim puudri alus.

Kõrvaldab punetuse, annab nahale õrna jume, teeb pehmeks ja ei lase lõheneda. Tuub à 50 senti.

A.-S. PROV. JULIUS LILL, TARTUS.

Erika Maha tint ja sulg!

Sest nüüd kirjutatakse

„ERIKA’I“

»ERIKA« ostavad ärimhed ja teised, seepärast et väike »Erika« on loodud suure töö jaoks ja ta iga on inimpõlve pikkune!

»ERIKA« on ajakirjanikkude, matkajate ja teiste truuks kaaslaseks reisul ja kodus, sest ta ei kaalu vaatamata oma täiuslikule mehanismile isegi ühes kohvriga 5 kg.!

»ERIKA« on truuks abiliseks eluteel nii vaimutegelastele kui ka teistele, sest pole enam käsikirjade segase käekirja pärast läbivaatamiselt kõrvaldamist ega asjatut ära kirjade mahakirjutamise tööd ja kulu.

»ERIKA« võrdlemisi odav hind ta kõrge kvaliteedi juures teeb ta kättesaadavaks pea igaihele, mida tõendab ta suur ülemaailmaline levik.

»ERIKA« — või temast suurema »IDEAL’i« — omandate varemini või hiljemini — sest sellest ei pääse mööda ükski tänapäeva kultuurinimene!

»ERIKA« ja »Ideali« ainuesindajaks Eestis on

Ideal

FIRMA

Kr. Saar & Co.

Tartus,

Raekoja tän. nr. 2.

*Eeskujulik
kudumistööstus ja pudukauplus.*

*Ainulaadne
matusetarvete, kirstude, pärgade ja
ristide ladu.*

AUG. SOTNIK

TARTUS, UUETURU 9 · TELEF. 8-07

Tellimised

täidetakse kiirelt ja täpsalt.

*Laos alati saadaval igaihele vastuvõetavate
hindadega, väljaspool võistlust rikka-
likus valikus valmiskaupu.*

Aupaklikult

AUG. SOTNIK, Uueturu 9, tel. 8-07.

„Pühapäevaleht“

jätkab 1930. aastal II aastakäiku ja tahab endiselt ilmudes igaks pühapäevaks pakkuda huvitavat ja väärtuslikku sisu oma lugejatele.

„Pühapäevaleht“ toob oma veergudel hingekosutavaid kirjutisi, juhtkirju päevaküsimuste kohta ning kirjutisi usu, poliitika, kirjanduse ja teaduse alalt, põnevaid jututisi, sõnumeid ja sündmuste illevaateid kodu- ja välismaalt.

„Pühapäevalehe“ toimetajaks on riigikogu liige õpetaja J. Järve, kaastöölisiks silmapaistvamad ja tuntumad seltskonna- ja kirikutegelased, õpetajad, köstrid, poliitikategelased, teadlased, kirjanikud ja asjatundjad kõigilt aladelt.

„Pühapäevalehe“ tellimise hind: aastas postiga 2 kr. 50 s., postita 2 kr. 25 s.; 1/2 aastas postiga 1 kr. 25 s., postita 1 kr. 15 s.; 1/4 aastas postiga 65 senti, postita 60 senti; 1 kuu peale postiga 25 senti, postita 20 senti. — Väljamaale 4 kr. 25 senti aastas.

„Pühapäevalehe“ toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Promenadi tän. 6.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja lehetellimiste vastuvõtjad.

«TALUPERENAIN»

on parim nõuandja perenaistele nii maal kui linnas kodukultuuri ja kõigis muus perenaise kutseküsimis, kuna tema ümber on koondunud meie parimad asjatundjad perenaise kutsetöö aladelt.

Eri osakonnad: käsitöö ühes mustri- ja lõikelehega, kangakudumine ühes lõnga- ja riideproovidega.

Igal numbril kaasas „Laste Maailm“.

Tellimishinnad: 12 kuud 4 kr., 6 kuud 2 kr. 25 s., 3 kuud 1 kr. 15 s. Üsiknumber 40 senti.

«Taluperenaine» ilmub iga kuu 1-sel päeval; müügil kõigis paremates raamatukauplustes, raudteejaamade raamatukappides, ajalehemüüjatel jne. — Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.

Toimetus ja talitus: Tartus, Suurturg 8, telefon 9-37.

K. LUKK'i

pildiraamitööstus

Asut. 1888. a.

ja äri

Asut. 1888. a.

TARTUS, PROMENADI TÄNAV NR. 4

*Stiil-, ümmargused ja ovaal-
raamid igas suuruses.*

*Kuld-, polituur- ja vaksee-
ritud pildiraami liistud.*

Sisseraamitud pildid.

HINNAD VÕISTLEMATA ODAVAD

Kodu- ja välismaa

vabrikute
moodsaid villaseid ülikonna- ja palitu-,
mantli- ning kleidi-

riideid

ning prantsuse ja kodumaa
mantli- ja kleidisiidi

soovitame suures valikus võistlemata hindadega

Tschernov, Luksep & Ko.

TARTUS, KAUBAHOOV Nr. 6-7 · TELEF. 1-56

OLION

ILLUSTREERITUD KUUKIRI

VÄLJAANDJA: G. NAELAPEA.
TOIMETAJA: D. KAROPUN.

TOIMETUS JA TALITUS: RIIA TAN. 64-3, TARTUS, TELEFON 5-42.
AADRESS: «OLION» — TARTU. KÕNETUNNID: KL. 12-13 JA 16-17.

«OLION» ilmub Tartus kord kuus. Aastas 12 numbrit, suures albumi kaustas, osalt kriitpaberil, rohkesti illustreeritult.

«OLION» käsitab aktuaalseid küsimusi kõigilt kultuurialadelt, paneb suurt rõhku kirjandusele ja kunstile.

«OLIONI» kaastöölisiks on silmapaistvamaid jõude kõigilt aladelt.

«OLION» toob artikleid, ülevaateid, arvustisi, luuletisi, novelle, följetone, romaane, pilte, reproduktsioone kunstiteoseist jne.

«OLION» ei või puududa üheski kodus ega lugemislaual.

Tellimishinnad: aastas 6 kr., poolaastas 3 kr.; üksik number 50 senti. Välismaile aastas 12 kr., poolaastas 6 kr. Aastatellijad saavad jõuluks huvitava üllatuse.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised sise- ja välismaile.

Käesolevast n-rist alates hinnata illustr. lisa „Lahtised lehed“.

Järgmise n-ri lisas hakkavad ilmuma Jaan Vahtra mälestused. Kunstniku huvitavaid seiklusi Võrumaal.

JÄRGMINE NUMBER ILMUB 20. MÄRTSIL.

KIRJASTUS „OLION“ // G. NAELAPEA.

Hind 50 s.